

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jure Perko

PRIMERJAVA KANADSKEGA IN SLOVENSKEGA
POLITIČNEGA SISTEMA
diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtor: Jure Perko

Mentor: doc. dr. Jernej Pikalo

Somentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

PRIMERJAVA KANADSKEGA IN SLOVENSKEGA POLITIČNEGA
SISTEMA
diplomsko delo

Ljubljana 2007

Primerjava kanadskega in slovenskega političnega sistema

Kanada in Slovenija sta demokratični državi s parlamentarnim političnim sistemom. Kanada je stara in ogromna dežela, Slovenija pa mlada in majhna republika. Kanada je vzpostavila demokratične državne institucije že s prvim valom demokratizacij, ki se je odvijal med leti 1828 in 1926. V zadnjem, tretjem valu demokratizacije, ki se je končal leta 1991, je tudi Slovenija vzpostavila demokratične politične institucije. Parlamentarni sistemi se med seboj razlikujejo, nekateri imajo predsednike držav in predsednike vlad, drugi imajo kraljice in kralje. Vloga predsednika je različna v predsedniških, polpredsedniških in parlamentarnih sistemih, vendar nekatere države sloh nimajo predsednika. V Kanadi imajo kraljico, generalnega guvernerja in predsednika vlade, Slovenija pa ima le predsednika države in predsednika vlade. Slovenija bi lahko imela predsedniški politični sistem, parlamentarni sistem s poudarjeno vlogo predsednika države, parlamentarni sistem s predsednikovim korektivom in parlamentarni sistem s simboličnim predsednikom države. Kanada je tudi zvezna država, Slovenija pa je unitarna republika.

Ključne besede: institucionalizem, politični sistem, Kanada, Slovenija.

Comparing canadian and slovenian political system

Canada and Slovenia are both democratic countries with parliamentary political system. Canada is an old and huge country, Slovenia on the other side is one of the youngest and smallest political systems. Canada established democratic national institutions during the first wave of democratization between 1828 and 1926. Slovenia was a part of the third wave of democratization that ended in 1991. Parliamentary political systems vary. Some have presidents, some have queens and kings. The role of the president varies amongst presidential, semi-presidential and parliamentary political system. But what if there is no president? Canada has a queen, prime minister and governor general, Slovenia only has a prime minister and a president as a head of state. Slovenia could have presidential system, parliamentary system with presidential dominance, parliamentary system with a presidential corrective and parliamentary system with figurehead president. Canada is a federal country. Slovenia is an unitary republic.

Key words: institutionalism, political system, Canada, Slovenia.

KAZALO

UVOD	5
1. TEORETSKO METODOLOŠKI OKVIR NALOGE	6
1.1 Vsebinski problem naloge.....	6
1.2 Cilji naloge.....	8
1.3 Hipoteza.....	8
1.4 Uporabljena metodologija.....	9
2. RAZVRŠČANJE POLITIČNIH SISTEMOV	11
2.1 Demokratični politični sistemi.....	11
2.1.1 Predsedniški sistem.....	13
2.1.2 Parlamentarni sistem.....	14
2.1.3 Parlamentarno predsedniški (polpredsedniški) sistem.....	15
2.1.4 Skupščinski sistem.....	17
2.2 Nedemokratični politični sistemi.....	17
3. KANADSKI POLITIČNI SISTEM	20
3.1 Kanadska ustava.....	22
3.2 Institucije kanadske zvezne vlade.....	24
3.2.1 Kraljica.....	26
3.2.2 Senat.....	26
3.2.3 Spodnji dom parlamenta.....	27
3.2.4 Vlada.....	27
4. SLOVENSKI POLITIČNI SISTEM	31
4.1 Predsednik države.....	31
4.2 Parlament.....	32
4.2.1 Državni zbor.....	32
4.2.2 Državni svet.....	33
4.3 Vlada.....	34
5. PRIMERJAVA KANADSKEGA IN SLOVENSKEGA POLITIČNEGA SISTEMA	37
5.1 Sistem teritorialne ureditve.....	37
5.2 Sistem politične reprezentacije.....	38
5.3 Sistem izvajanja oblasti in ureditev odnosov med različnimi vejami oblasti.....	41
ZAKLJUČEK	46
LITERATURA IN VIRI	48

UVOD

Vsak politični sistem je zgodba zase. Zaradi različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja je vsak politični sistem, tudi kanadski in slovenski, unikaten. Kanada je nastala z združitvijo, Slovenija pa z razpadom. Ne glede na nastanek teh dveh držav, govorimo o dveh parlamentarnih demokracijah. Če politične sisteme delimo na demokratične in nedemokratične, torej govorimo o dveh demokracijah. Demokratične politične sisteme teorija deli naprej na predsedniške, polpredsedniške, parlamentarne in skupščinske. Nekateri avtorji (npr. Siaroff 2003) slovenski politični sistem uvrščajo med polpredsedniške sisteme. Canon (1982) je kanadski politični sistem analiziral in ugotovil, da je bil od leta 1840 do 1867 konsociativna demokracija¹, od leta 1867 do 1960 nadzorovana demokracija, od leta 1960 do 1976 pa polkonsociativna demokracija (Lukšič 1991: 42). Kje je torej razlika med tema dvema državama z dvodomnim parlamentom? Odgovor bom iskal v institucijah izvršne in zakonodajne oblasti.

¹ Teorijo konsociativne demokracije je razvil Lijphart leta 1967 na primeru Nizozemske.

1. TEORETSKO METODOLOŠKI OKVIR NALOGE

1.1 Vsebinski problem naloge

V diplomski nalogi bom primerjal dve parlamentarni demokraciji, Kanado in Slovenijo, na prvi pogled zelo različna politična sistema, vendar bomo pri preučevanju našli tudi nekaj podobnosti. Vsaka primerjalna analiza zahteva vsaj dve spremenljivki, to sta v našem primeru dve državi oziroma dva politična sistema. Za učinkovito in uspešno primerjalno analizo moramo najprej preučiti teorijo in za začetek razvrstiti politične sisteme. Ovira pri raziskovanju so termini, ki lahko označujejo različne pojme, zato moramo natančno preučiti strukturo dveh političnih sistemov in določiti spremenljivke, na podlagi katerih bomo primerjali njune institucije. Ker bomo primerjali dve parlamentarni demokraciji, se bomo osredotočili na institucije izvršne in zakonodajne oblasti.

Vsak politični sistem je strukturiran sklop institucionaliziranih vlog, njihovih nosilcev ter vedenjskih vzorcev in praks, usmerjenih v oblikovanje in izvrševanje ciljev skupnosti. Meje političnega sistema nikoli niso fiksne, ker se ustroj političnega sistema vsake države spreminja. Institucije se spreminjajo, nastajajo nove, stare propadajo, pojavljajo pa se tudi novi politični akterji. Struktura političnega sistema je medsebojno povezan sistem različnih političnih vlog, političnih institucij oziroma institucionalnih sklopov. Glavni elementi formalizirane strukture političnega sistema so:

- sistem politične artikulacije: mehanizmi in akterji izražanja družbenih interesov v sfero politike; posebno mesto ima strankarski sistem kot sistem politične kanalizacije družbe (Sartori 1976: 41) in njegove poglobitve značilnosti (dvostrankarski ali večstrankarski sistem, stopnja polarizacije med političnimi strankami);
- sistem politične reprezentacije: sklop pravil, ki regulirajo procese rekrutacije na pozicije političnega predstavnštva in posledično tudi sestavo oblasti; v prvi vrsti gre za način izbire kandidatov v zakonodajno telo, torej za volilni sistem (večinski ali proporcionalni);
- sistem teritorialne ureditve: stopnja koncentriranosti oziroma razpršenosti politične oblasti po teritorialnem načelu (unitarna ali federativna ureditev);
- sistem izvajanja oblasti in ureditev odnosov med različnimi vejami oblasti: narava formalno vzpostavljenih razmerij med različnimi institucionalnimi področji oziroma

vejami oblasti (parlamentarni ali predsedniški sistem), notranja strukturiranost zakonodajne (eno- ali dvodomnost) in izvršilne oblasti (enostrankarske ali koalicijske vlade);

- sistem institucionaliziranega nadzora: obstoj avtonomnih institucij nadzora nad oblastnimi institucijami, predvsem neodvisnega sodstva in ostalih institucij (računsko sodišče, centralna banka itd.).

Našteti elementi institucionalne strukture se v konkretnih oblikah političnih sistemov kombinirajo na različne načine. Lijphart (1999) razlikuje med dvema tipoma demokracije: večinskim in konsenzualnim. Za večinsko demokracijo so značilni majhno število političnih strank, enostrankarska vlada in dominacija izvršne oblasti, za konsenzualno demokracijo pa sorazmerno število političnih strank, koalicijska vlada in ravnovesje med izvršno in zakonodajno vejo oblasti (Tomšič 2003: 39–41).

Politični sistem je izjemno širok pojem, zato je težko natančno določiti meje z drugimi sistemi, kot sta npr. ekonomski ter socialni sistem. Vloga političnega sistema je za družbo pomembna, ker je zadolžen za uravnavanje moči med različnimi sistemi, skupinami in posamezniki ter prevajanje njihovih zahtev in pobud v zavezujoče odločitve. Politični sistem lahko definiramo kot medsebojno povezan in dovolj skladen zbir družbenih odnosov, norm, ustanov, ki oblikujejo oblast in njen položaj v družbi. Politični sistem zajema obliko in način oblikovanja državne oblasti, njene institucije, družbene skupine, katere želijo vplivati na oblast (politične stranke, interesne skupine, lobiji itd.), množične medije ter splošno sprejete norme in vzorce obnašanja.

David Easton je oblikoval model političnega sistema za katerega je značilna osrednja in hkrati posredniška vloga z ostalimi sistemi. V politični sistem prihajajo inputi v obliki političnih zahtev in podpor. Politična podpora je pomembna za ohranjanje in legitimacijo sistema, ker je sistem brez podpore okolja obsojen na propad. Demokratični politični sistem zaznava zahteve okolja in jih spreminja v zavezujoče odločitve, ki učinkujejo na okolje in družbo. S tem se ustvarjajo nove potrebe in politične zahteve kar na novo oblikuje politično podporo (Easton 1965: 32).

Politični sistem ima po mnenju več teoretikov osrednjo vlogo med vsemi družbenimi sistemi. Zadolžen je za oblikovanje in sprejemanje politik, regulacijo odnosov med družbenimi

skupinami in posamezniki ter za samoohranjanje. Funkcije političnega sistema delimo na sistemske in procesne. Sistemske so bistvene za delovanje politik ter obstoj političnega sistema, procesne funkcije pa so nujne za oblikovanje in izvrševanje politik, ki so v bistvu faze političnega procesa.

Prva sistemska funkcija je politična socializacija, ki se izvaja najprej v krogu družine in kasneje v šoli, cerkvi in drugih organizacijah. Politična socializacija je pomembna za oblikovanje političnih stališč ter zavesti in je temelj za kasnejše oblikovanje političnih zahtev in podpor. Druga sistemska funkcija je politično rekrutiranje, kadrovanje in selekcija za vodilne kadre. Ta funkcija zagotavlja vodenje države s strani najbolj kompetentnih, strokovnih in sposobnih posameznikov. Del sistemske funkcije je tudi politična komunikacija, s katero razumemo tok informacij znotraj sistema. Informacije so v sodobnem svetu ena najpomembnejših dobrin in njihov prost pretok je osnova za demokratičen politični sistem. Funkcije nujne za oblikovanje in izvrševanje politik, ki so hkrati faze političnega procesa pa so: artikulacija interesov, agregacija interesov, oblikovanje politik in izbira ene alternative ter izvrševanje oziroma implementacija politik.

1.2 Cilji naloge

Vsaka država ima svoj edinstven, enkratni in neponovljiv politični sistem, ki se ves čas spreminja. Zato so tudi države s parlamentarnim sistemom med seboj različne. Cilj diplomskega dela je primerjava parlamentarnih sistemov dveh na prvi pogled zelo različnih držav, Kanade in Slovenije. Kanada je ena največjih in hkrati najstarejših parlamentarnih demokracij na svetu, Slovenija na drugi strani pa je mlada država, ki je razvila podoben politični sistem. Osredotočili se bomo na organizacijo oblasti in odnose med posameznimi vejami oblasti v obeh državah ter iskali podobnosti in razlike obeh parlamentarnih sistemov.

1.3 Hipoteza

Suverena oblast nad Kanado pripada angleški kraljici, ki imenuje generalnega guvernerja Kanade, da jo zastopa na teritoriju te države v času njene odsotnosti. Kanada je ustavna

monarhija, brez izvoljenega predsednika države. Njegovo funkcijo in vlogo zastopata kar dva posameznika. Izvršno oblast opravlja tudi predsednik vlade, tretja figura kanadske eksekutive, ki je izvoljen v spodnji dom parlamenta na neposrednih volitvah v eni od 308 volilnih enot po večinskem sistemu. Slovenski politični sistem ima za razliko od kanadskega neposredno voljenega predsednika države, člani parlamenta pa so voljeni po proporcionalnem sistemu, razen predstavnikov manjšin, ki sta voljena po večinskem sistemu.

Poleg zgodovinskega razvoja in geografske oddaljenosti se politična sistema razlikujeta po načinu (ne)izbiranja predstavnikov v politične institucije. Zato je hipoteza diplomskega dela naslednja:

Politična sistema Kanade in Slovenije se razlikujeta zaradi različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja.

1.4 Uporabljen metodologija

Do druge polovice prejšnjega stoletja je v politologiji pri raziskovanju držav in njihovih političnih sistemov prevladoval institucionalni pristop. Glavna metoda tega pristopa je bilo opisovanje ustav, pravnih sistemov ter vladnih struktur in njihovo primerjanje med državami. Rod Rhodes (1988, 1995, 1997) predstavlja in brani institucionalni pristop raziskovanja vlad in politik ter ga opisuje kot »srce zgodovine« in »del orodja vsakega politologa« (Rhodes v Lowndes 2002: 92). »Institucionalni pristop pokriva pravila, postopke ter formalne organizacije vlade in uporablja orodja pravnikov ter zgodovinarjev, da razlaga omejitve političnega obnašanja in demokratične učinkovitosti predstavniških demokracij westminstrskega modela« (Rhodes v Lowndes 2002: 92).

Kritiki tradicionalnega institucionalizma opozarjajo na njegove omejitve predvsem pri področjih in metodah raziskovanja, ker je osredotočen le na formalna pravila in organizacije in ne na neformalne običaje. Peters (1999: 6–11) označuje tradicionalni institucionalizem za normativen (skrbi za »dobro vlado«), strukturalističen (struktura določa politično obnašanje), zgodovinski (osrednja vloga in vpliv zgodovine), praven (pravo igra glavno vlogo pri vladanju) in holističen (skrbi za opisovanje in primerjanje celotnih vladnih sistemov).

Za primerjavo političnih sistemov Kanade in Slovenije bomo uporabili pravkar na kratko opisani institucionalni pristop² in z njim deskriptivno metodo analize, zato večji del naloge obsega razvrščanje, pojasnjevanje, opisovanje in razlaganje. V drugem poglavju je predstavljena razvrstitev političnih sistemov, ki jih v osnovi delimo na demokratične in nedemokratične. Tretje poglavje predstavlja institucije kanadske oblasti, četrto pa opisuje organizacijo oblasti v Sloveniji. Peto poglavje je primerjava obeh političnih sistemov, glede na postavljeno hipotezo. Zadnje, šesto poglavje, pa povzema ključne ugotovitve diplomskega dela.

Osrednji del diplomskega dela opisuje in predstavlja kanadski in slovenski parlamentarni sistem ter temelji na deskriptivni analizi sekundarne literature. Politična sistema sta opisana na podlagi analize ustav, nekaterih zakonov in virov s svetovnega spleta. Za analizo kanadske in slovenske ustave ter nekaterih zakonov sem kot metodo raziskovanja uporabil analizo primarnih virov.

Primerjava obeh parlamentarnih sistemov temelji na primerjalni analizi političnih sistemov, s katerim je primerjana organizacija oblasti in odnosi med izbranimi vejama oblasti političnih sistemov Kanade in Slovenije.

² V politološki literaturi se za institucionalni pristop uporabljajo tudi izrazi institucionalizem, tradicionalni institucionalizem ter stari institucionalizem.

2. RAZVRŠČANJE POLITIČNIH SISTEMOV

Sodobna teorija politične sisteme deli na demokratične in nedemokratične. Politične sisteme lahko primerjamo na več načinov, glede na demokratičnost, gospodarsko in politično razvitost, politično kulturo in politično socializacijo, formalne politične institucije in politično nabiranje, interesne skupine in izražanje interesov, volilni proces, politične stranke in združevanje interesov, vlado in oblikovanje politik ter javno politiko (Ferfila 2006: 14).

Živimo v obdobju demokracije in prvič v zgodovini večina ljudi živi v takšnih ali drugačnih demokratičnih političnih sistemih. V zadnji četrtini 20. stoletja se je število demokracij več kot podvojilo. Demokracije so se razširile v južnem delu Evrope (npr. Španija), njenem vzhodnem delu (npr. Madžarska), v Južni Ameriki (npr. Brazilija), v Aziji (npr. Tajvan) in nenazadnje tudi v Afriki (npr. Južnoafriška republika). Prve demokracije so se pojavile v prvem dolgem valu demokratizacije³ med leti 1828 in 1926. V tem obdobju je skoraj 30 držav ustanovilo vsaj minimalne demokratične institucije. Med temi državami je tudi Kanada, poleg nje pa še Argentina, Avstrija, Avstralija, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Nizozemska, Nova Zelandija, skandinavske države in ZDA. Drugi val demokratizacije se je začel v času druge svetovne vojne in se zaključil v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja. Tretji val demokratizacij pa se je začel leta 1974 in končal leta 1991, v tem obdobju pa je demokratični politični sistem vzpostavila tudi Slovenija. Z razširjanjem demokracije se spreminjajo tudi sami demokratični politični sistemi. Oblike in vrste demokracije se pojavljajo in razvijajo že več kot dve tisočletji, zato je za začetek potrebno naštetih in opisati nekatere sodobne demokratične politične sisteme.

2.1 Demokratični politični sistemi

Sodobne demokratične politične sisteme teorija razvršča v več kategorij. Najbolj uveljavljeni sistemi so predsedniški, parlamentarni, polpredsedniški in skupščinski. Na podlagi načela delitve oblasti sta oblikovana predsedniški in parlamentarni sistem, na podlagi načela enotnosti pa skupščinski oziroma konventski sistem. Samo načelo delitve oblasti je v

³ Val demokratizacije je skupina prehodov iz nedemokratičnega v demokratični politični sistem, ki se zgodi v določenem časovnem obdobju in številčno presega prehode političnih sistemov v obratni smeri znotraj istega časovnega obdobja. Do sedaj so se odvili trije valovi demokratizacije (Huntington 1991:15).

predsedniškem in parlamentarnem sistemu različno izvedeno. V prvem gre za tako imenovano trdo delitev oblasti, v drugem pa za mehkejšo različico istega načela, ki jo predstavlja britanski westminstrski model (Grad in drugi 1996: 39).

Na delovanje državne oblasti ne vpliva samo ustavna in ostala formalno pravna ureditev, ta le daje temeljni normativni okvir v katerem smejo in morajo delovati državni organi. Pri analizi političnih sistemov in ureditev moramo vedno upoštevati tudi druge dejavnike, ki lahko pomembno vplivajo na praktično delovanje in različne normativne rešitve znotraj ustavnega okvira. Eden od teh dejavnikov je strankarski sistem, ki je odvisen od volilnega sistema. Znano je, da normativno podobni sistemi delujejo različno v eno, dvo ali večstrankarskih sistemih (ibid. 39).

Demokratski politični sistemi se razlikujejo na več načinov, po več kriterijih. Lahko jih razvrščamo po predsednikih držav ali predsednikih vlad. Ključna vprašanja pri delitvi, ki si jih je zastavil Steffani (Siaroff 2003) so: ali je predsednik države tudi predsednik vlade? Drugo vprašanje je: ali je predsednik države izvoljen? Tretje vprašanje pa se nanaša na predsednika vlade, ki je hkrati lahko tudi predsednik države. Ali je predsednik vlade odgovoren parlamentu in je lahko odstavljen z glasovanjem o nezaupnici?

Lijphart (1999: 17) razlikuje predsedniški in parlamentarni sistem v treh točkah:

1. V predsedniškem sistemu je predsednik izvoljen za časovno določen mandat, odstavljen je lahko samo s posebnim postopkom obtožbe predsednika (*impeachment*). V parlamentarnem sistemu je predsednik vlade odvisen od zaupnice parlamenta in je lahko vključno s celim vladnim kabinetom odstavljen s postopkom glasovanja o nezaupnici.
2. Predsednik v predsedniškem sistemu je neposredno ali posredno izvoljen. V parlamentarnem sistemu je predsednik vlade izbran v parlamentu.
3. V predsedniškem sistemu pripada izvršilna oblast predsedniku države, torej gre za nekolektiven sistem vodenja, v parlamentarnem sistemu pa je izvršilna oblast v rokah vladnega kabineta, zato govorimo o kolektivni vladi.

2.1.1 Predsedniški sistem

Če je predsednik države hkrati tudi predsednik vlade, govorimo o klasičnem predsedniškem sistemu, kjer je predsednik države izvoljen in ni odgovoren parlamentu. Tak politični sistem najdemo v Argentini, Beninu, Braziliji, Čilu, Kolumbiji, Kostariki, Cipru, Dominikanski republiki, Ekvadorju, Salvadorju, Gani, Gvatemali, Hondurasu, Malaviju, Mehiki, Namibiji, Nikaragvi, Panami, Paragvaju, Filipinih, Sejšelih, Združenih državah Amerike, Urugvaju, Venezueli in najbrž še v kateri drugi državi (Siaroff 2003: 296, 297).

Podobno kot Lijphart, tudi Sartori (1994b: 106) predsedniški sistem opisuje v treh točkah:

1. predsednik države je izvoljen,
2. v času mandata predsednika države parlament ne more odstaviti,
3. predsednik države vodi in tako ali drugače upravlja vlado, ki jo sestavi.

Predsedniški sistem se je razvil v ZDA, uveden pa je bil z ustavo leta 1787. Ameriškemu zgledu so kasneje sledile nekatere države Latinske Amerike in Azije (Južna Koreja in Filipini), kot tudi nekatere afriške države. Predsedniški sistem kot se je razvil v ZDA ima med seboj popolnoma enakopravne temeljne državne organe (kongres, predsednik države in Vrhovno sodišče ZDA). Zakonodajno funkcijo v celoti opravlja kongres, ki je sestavljen iz predstavniškega doma (*House of Representatives*) in senata. Predstavniški dom predstavlja ljudstvo ZDA kot celoto, senat pa predstavlja države članice ameriške federacije, kjer vsako državo zastopata po dva senatorja. Člani obeh domov so voljeni neposredno in o večini zadev iz pristojnosti kongresa odločata enakopravno. Oba domova popolnoma enakopravno sprejemata zakone in državni proračun, le da ima predstavniški dom zakonodajno iniciativo glede finančnih zakonov, senat pa ima določeno prednost glede vprašanj zunanje politike in imenovanja zveznih funkcionarjev. Zakonodajno iniciativo imajo izključno samo člani obeh domov (Grad in drugi 1996: 39, 40).

Izvršilno funkcijo zastopa predsednik države, ki je formalno posredno voljen za štiri leta. Med 50 ameriških zveznih držav so razdeljeni elektorski glasovi glede na velikost oziroma število volilnih upravičencev. Kandidat, ki dobi večino glasov v določeni zvezni državi, osvoji določeno število elektorskih glasov, predsednik države pa postane kandidat, ki skupno zbere

več elektorskih glasov v vseh zveznih državah. Predsednik je šef države in vrhovni šef izvršilne oblasti, podrejen pa mu je celotni upravni aparat države (ibid. 40).

2.1.2 Parlamentarni sistem

Za Sartorija (1994b: 107–108) je ključna lastnost parlamentarnega sistema odgovornost vlade parlamentu. Vladni kabinet mora za svoj obstoj na oblasti imeti zaupanje in podporo parlamenta. Primarni kriterij za ločevanje parlamentarnih in predsedniških sistemov je glasovanje o nezaupnici vlade.

Parlamentarni sistem se je razvil v Angliji, kasneje pa se je uveljavil v večini evropskih držav. Odnosi neodvisnosti in medsebojnega sodelovanja so v tem sistemu izpostavljeni večinoma v razmerju med zakonodajno in izvršilno oblastjo, zato se načelo delitve oblasti v parlamentarnih sistemih kaže predvsem v dualizmu (fuziji) zakonodajne in izvršilne veje oblasti. Vzoru angleškega parlamentarnega sistema so z rahlimi spremembami sledile zlasti države celinske Evrope. S tem se je izoblikoval model republikanske oblike parlamentarnega sistema, ki ima skupne značilnosti, nekatere ureditve pa bolj ali manj odstopajo (Grad in drugi 1996: 40, 41).

V parlamentarnih sistemih poznamo dve obliki vlade, ki sta odvisni od strankarskega sistema. To sta večinska in koalicijska vlada. Oblikovanje vlad je odvisno od števila strank, ki zasedajo sedeže v parlamentu, ter volilnega sistema. Ko ima ena sama stranka večino v parlamentu lahko oblikuje večinsko vlado, kar pomeni, da jo sama oblikuje in ima s tem zagotovljeno podporo v parlamentu. Kadar nobena stranka nima večine, praviloma dobi mandat za sestavo vlade stranka z največ prejetimi glasovi. Ker pa vlade ne more sestaviti sama, mora za doseganje parlamentarne večine skleniti koalicijsko pogodbo z ostalimi strankami. Na ta način se oblikuje koalicijska vlada. Države s proporcionalnim volilnim sistemom imajo večinoma koalicijske vlade, države z večinskim volilnim sistemom pa praviloma večinske vlade. Večinski volilni sistem vodi k zmanjševanju političnih strank in dvostrankarskemu sistemu, proporcionalni volilni sistem pa omogoča večjemu številu strank dostop do parlamenta, zato je manj verjetno, da bi ena sama stranka oblikovala večinsko

vlado. Koalicijske vlade so manj stabilne od večinskih, ker je potrebno več dogovorov in kompromisov med vladnimi strankami (Hague in Harrop 2001).

Po parlamentarnih volitvah v Angliji, stranka z največ dobljenimi sedeži v parlamentu oblikuje vlado. Predsednik te stranke postane predsednik vlade in izbere približno dvajset poslancev in z njimi oblikuje vladni kabinet. Vlada je odgovorna parlamentu in tudi najmočnejši predsednik vlade ne more vladati brez podpore parlamenta. Vsi ministri, vključno s predsednikom vlade, morajo braniti svoje odločitve v parlamentu, ker lahko opozicija kadarkoli predlaga glasovanje o nezaupnici vladi. V parlamentarnem sistemu ima strankarski sistem ključen vpliv na vlado. Kjer je parlamentarna večina v rokah ene same stranke, ki tvori vlado, govorimo o stabilni enostrankarski vladi. Kjer pa parlamentarno večino sestavlja več vladnih strank, govorimo o koalicijskih vladah, ki niso tako stabilne in jih je težje oblikovati (ibid. 2001).

Britanski parlamentarni sistem so praktično v vsaki podrobnosti posnemali v Kanadi, Avstraliji in Novi Zelandiji. Druge države so uvedle nekatere posebnosti. Nizozemska npr. prepoveduje, da so vladni ministri tudi člani parlamenta. Večina držav ne zahteva, da so vladni ministri predhodno izvoljeni v parlament kot tudi v Sloveniji. Enako velja, da ministri niso nujno izbrani iz strankarskega vodstva, kar pa gotovo omogoča pripeljati v vlado večje strokovnjake za posamezna resorna področja. Večino parlamentov izvolijo za določeno obdobje in nekaterih ni mogoče predčasno razpustiti. Običajno za vladami stojijo stranke ali koalicije strank, ki imajo večino v parlamentu, ni pa to nujno. V skandinavskih državah so pogosto tudi manjšinske vlade (Ferfila 2000: 16).

2.1.3 Parlamentarno predsedniški (polpredsedniški) sistem

Med parlamentarni in predsedniški sistem uvrščamo polpredsedniški sistem, ki ima značilnosti enega in drugega sistema. Uveljavil se je v Franciji, kasneje pa so ga prevzele še druge države, med njimi tudi Hrvaška in Srbija. Ta sistem izhaja iz parlamentarnega sistema, z razliko okrepljenega položaja predsednika republike, kar daje šefu države položaj predsednika v predsedniškem sistemu. Predsednik republike je neposredno izvoljen, njegove pristojnosti pa presegajo pristojnosti šefa države v parlamentarnem sistemu, ker ima vpliv na

oblikovanje in delovanje vlade. Predsednik republike ni individualni nosilec izvršilne oblasti kot v predsedniškem sistemu, saj je vlada, ki je formalno vezana na parlament odgovorna predsedniku republike, ki jo tudi vodi. Predsednik republike ima tako izjemen položaj, ker je postavljen nad parlament in vlado in skrbi za delovanje obeh vej oblasti. Včasih predstavlja arbitra med obema vejama in je garant stabilnosti izvršilne oblasti in kontinuitete. Pristojnosti predsednika se ne razlikujejo veliko od pristojnosti šefa države v čistem parlamentarnem sistemu, ampak gre pri slednjem večinoma za reprezentativne in simbolične funkcije (Grad in drugi 1996: 39).

Države s polpredsedniškim sistemom, z voljenim predsednikom ali drugače poimenovanim vodjo države in predsednikom vlade, ki je z vladnim kabinetom odgovoren parlamentu Siaroff (2003: 307) deli na tri podskupine:

- parlamentarni sistem s prevladujočo vlogo predsednika države,
- parlamentarni sistem z reprezentativnim predsednikom države ter
- parlamentarni sistem s poudarjeno vlogo predsednika države (s predsedniškim korektivom).

Maurice Duverger je v sedemdesetih letih 20. stoletja uvedel koncept polpredsedniškega sistema. Glavna značilnost tega sistema je neposredno izvoljeni predsednik države, ki ima precejšnjo moč in se sooča s predsednikom vlade in ministri, kateri imajo v rokah izvršilno oblast in vladajo, dokler imajo podporo parlamenta (Duverger 1980: 166). Sartori (1994a: 132) je polpredsedniški sistem opredelil v petih točkah:

1. Predsednik države je neposredno ali posredno izvoljen za določen mandat.
2. Predsednik države si deli izvršno oblast s predsednikom vlade.
3. Predsednik države je neodvisen od parlamenta, vendar sam ne more vladati.
4. Predsednik vlade in vladni kabinet sta neodvisna od predsednika države in odvisna od parlamentarne podpore.
5. Polpredsedniški sistem ima dvojno strukturo avtoritete.

2.1.4 Skupščinski sistem

Ta sistem se bistveno razlikuje od predsedniškega in parlamentarnega sistema, ker ne izhaja iz načela delitve oblasti, ampak iz načela enotnosti oblasti. Po tem načelu vsa oblast izhaja iz ljudstva, ki jo izvaja neposredno ali po svojih izvoljenih predstavnikih v predstavniškem telesu. Skupščina je nosilec zakonodajne oblasti in izvoljeno predstavniško telo ljudstva, zato je najvišji organ oblasti v razmerju do vseh ostalih državnih organov. Vse druge državne organe voli in odpoklicuje prav to telo. Izvršilna oblast ji je organizacijsko in funkcionalno neposredno ter popolnoma podrejena. Tak sistem je uveljavljen v Švici (konventski sistem), druge sodobne države pa ga niso prevzele, ker je zelo povezan s posebno demokratično tradicijo Švice (Grad in drugi 1996: 45).

2.2 Nedemokratični politični sistemi

Nasprotni pol od demokratičnih so nedemokratični politični sistemi, ki so najpogostejša oblika vladavine v Afriki, Bližnjem vzhodu in Aziji. Skupne značilnosti različnih vrst teh sistemov so:

1. Vladajoča politična elita običajno dela v tesni povezavi z gospodarsko elito, bogataši.
2. Cilj obeh elit je predvsem ohranjanje sedanjega stanja. Ne želita nobenih sprememb, zlasti ne hitrih in globljih. Politika se ne meša v delovanje trga, saj tudi neomejeno delovanje trga povzroča prav take želene posledice – bogati bogate. Skušajo zatreti opozicijo, ki ponuja drugačne možnosti, zato so civilne pravice pogosto omejevane in zanikane.
3. Vojska ima pogosto odločilno besedo pri postavljanju in ohranjanju vlad, čeprav ne vlada neposredno in odkrito (Magstadt 1998: 33).

Nedemokratični politični sistemi so teoretično zelo natančno razvrščeni. Tradicionalna razvrstitev razlikuje absolutizem, avtokracijo, despotizem, diktaturo, monarhijo, oligarhijo in tiranijo. Absolutizem je izvorno teološki izraz, ki se nanaša na božjo moč odločanja. V politološkem smislu se je absolutizem razvil konec 18. stoletja in pomeni vladarjevo pravno neomejenost. Absolutni vladar je suveren le teoretično, ker ni vsemogočen v praksi. Ta nedemokratični političen sistem je bil značilen za Evropo med leti 1648 in 1789 v obdobju

absolutizma. Avtokrat je vladar, ki ni odgovoren vladanim, zato je avtokracija podoben absolutističnemu političnemu sistemu. Despot je v klasični Grčiji vladal kot gospodar svojemu gospodinjstvu, zdaj pa ta izraz predstavlja absolutno vladavino. Prvotno so bili diktatorji v klasičnem Rimu posamezniki z neomejeno močjo v času krize. Sedaj pa diktatura pomeni podobno kot avtokracija in je celo nasprotje demokraciji. Monarhija je prvotno označevala vladavino enega, v sodobnem svetu pa večinoma označuje države katerih kralji in kraljice imajo zgolj simbolično vlogo. Oligarhija je vladavina manjšine, tiranija pa vladavina tirana. V antični Grčiji je bil tiran vladar, ki je svojo moč pridobil na silo ali s prevaro. Zdaj tiranija označuje obliko vladanja, ki jo lahko enačimo z neomejeno diktaturo (Hague in Harrop 2001: 32).

V 20. in 21. stoletju politološka teorija nedemokratske sisteme pojmuje kot avtoritarne, komunistične, fašistične in totalitarne. Avtoritarna vladavina označuje vse oblike nedemokratskih političnih sistemov, ki za razliko od totalitarnih ne stremijo k transformaciji družbe in ljudi. Komunistične države so politični sistemi v katerih ima komunistična partija moč odločanja na vseh nivojih države. Fašizem je antiliberalna doktrina, ki povečuje narod, voditelj pa razpolaga z neomejeno močjo. Konkretna primera sta Nemčija in Italija v času vladanja Hitlerja in Mussolinija. Totalitarna država si prizadeva kontrolirati celotno družbo s ciljem, da jo spremeni. Literatura večkrat navaja komunistične in fašistične države kot totalitarne (Hague in Harrop 2001: 34).

Starešine, monarhi, aristokrati, cesarji, vojaške in enostrankarske vladavine so zaznamovali večino človeške zgodovine. Leta 1981 je Perlmutter trdil, da je »20. stoletje obdobje političnega avtoritarizma« (Hague in Harrop 2001: 31). Avtoritarni politični sistemi so vse nedemokratske oblike vladavine od tradicionalnih do modernih, naj gre za komunistične, fašistične ali vojaške politične sisteme. Totalitarne politične sisteme je Linz (2000: 4) definiral kot »obliko celovitega organiziranja političnega življenja in družbe« (Hague in Harrop 2001: 34). Avtoritarni sistemi so prvič vse oblike nedemokratskih političnih sistemov, in drugič nedemokratski politični sistemi, ki za razliko od totalitarnih sistemov ne težijo k transformaciji družbe.

Razlike med nedemokratskimi ureditvami so obseg nadzora nad družbo, strukturiranost vladajoče elite in stopnja družbene mobilizacije. Linz in Stephen (Tomšič 2002: 30) razlikujeta med štirimi tipi modernih nedemokratskih ureditev: avtoritarni, totalitarni, post-

totalitarni in sultanistični. Rose in sodelavci pa navajajo totalitarni, post-totalitarni, diktatorski in oligarhični tip nedemokratske ureditve. V totalitarnih političnih sistemih je nadzor nad družbo »totalen«, vsa področja so podvržena nadzoru vladajoče strukture. Post-totalitarne ureditve v zelo majhnem obsegu tolerirajo neodvisno aktivnost, še vedno pa je prisotna ideološka komponenta. V nedemokratskih ureditvah je oblast osebna (diktatorski oziroma sultanistični politični sistemi) ali kolektivna. Nosilci kolektivne oblasti so v totalitarnih in post-totalitarnih ureditvah lahko stranke oziroma ena sama stranka, v avtoritarnih oziroma oligarhičnih ureditvah pa vojska ali civilna oligarhija.

3. KANADSKI POLITIČNI SISTEM

Kanada je najsevernejša obmorska država v Severni Ameriki in meji z ZDA na severozahodu, na ameriško zvezno državo Aljaska, kot tudi na jugu. To je najdaljša nebranjena meja na svetu. Država se razteza od Atlantskega oceana na vzhodu do Tihega oceana na zahodu. Kanada se na severu dotika tudi Arktičnega oceana, kjer njene ozemeljske vode segajo do Grenlandije, ki pripada Danski, tik pred obalo Nove Fundlandije pa se nahajata še otoka Saint-Pierre in Miquelon, ki sta sestavni del Francije. Kanada je za Rusijo druga največja država na svetu po površini, a ima zelo majhno gostoto poseljenosti saj ima le 32 milijonov prebivalcev, ki večinoma živijo na jugu države vzdolž meje z ZDA. Ime izhaja iz besede *Kanata*, ki v jeziku Huronov in Irokezov pomeni vas, naselbina. Kanada je upravno razdeljena na 10 provinc in 3 ozemlja. Province imajo precej veliko samostojnost od zvezne vlade, medtem ko jo imajo ozemlja malo manj. Province in ozemlja imajo svoja lastna enodomna zakonodajna telesa. Na zvezni ravni sta uradna jezika angleščina in francoščina, slednja je tudi uradni jezik province Quebec. Provinca New Brunswick in prestolnica Ottawa sta dvojezični. V ozemljih na severu države se še uporabljajo jeziki prvotnih ljudstev. Kanada kakršno poznamo danes, obstaja od leta 1949, ko so se prebivalci Nove Fundlandije s plebiscitom odločili za priključitev h kanadski federaciji. To je bila zadnja stopnja v procesu, ki je potekal več kot štiri stoletja. Ko je Krištof Kolumb odkril Ameriko so takratne kolonialne sile Španija, Anglija in Francija začele tekmovati za prevlado na celini. V 15. stoletju je John Cabot prispel do vzhodne obale Nove Fundlandije in jo razglasil za last angleškega kralja Henrika VII. Konec tega stoletja je francoski pomorščak Jacques Cartier raziskoval ustje Reke sv. Lovrenca in ustanovil prve francoske naselbine. Angleži so se najprej naselili na vzhodni obali celine (Nova Anglija) in iskali severozahodni prehod skozi arktične vode. Henry Hudson je pri tem odkril zaliv, kjer je imel dostop do takrat neizmerno bogatih virov krzna. Leta 1670 so ustanovili Družbo Hudsonovega zaliva. Proti koncu 17. stoletja je postalo tekmovanje med Anglijo in Francijo bolj izrazito, zato so se leta 1682 začeli spopadi med obema silama. Nasprotja med Francijo in Anglijo so med leti 1689 in 1763 pripeljala do štirih vojn. Francija je postopoma izgubila večino ozemelj, in Angliji prepustila Novo Fundlandijo, Novo Škotsko in ozemlje okrog Hudsonovega zaliva. Čeprav je Kanada postala del Britanskega imperija, je bil francoski vpliv vedno močan in mnogi Kanadčani še danes govorijo francosko. Leta 1759 so britanske čete z zvižajo premagale Francoze in leta 1763 je bila v Parizu podpisana mirovna pogodba, s katero se je končalo obdobje francoske

oblasti v Kanadi. S quebeškim aktom so Britanci zagotovili francoskemu prebivalstvu Nove Francije pravico do rimsko-katoliške vere, francoskih zakonov in drugih privilegijev. S tem so omogočili obstoj francoske kulture. Med Ameriško revolucijo so Kanado preplavili britanski rojalisti, ki so morali zapustiti Novo Anglijo, v 19. stoletju pa so jim sledili škotski in irski priseljenci. Ustavno je Kanada začela obstajati leta 1791, ko se je angleška kolonija razdelila na britansko Zgornjo Kanado in francosko Spodnjo Kanado. Leta 1837 je prišlo v Zgornji in Spodnji Kanadi do vstaj zaradi družbene napetosti in naraščujočega razočaranja zaradi omejitev, ki jih je vsiljeval britanski sistem uprave. Britanska vlada je privolila v reforme in s tem sta se Kanadi združili z aktom o združitvi v Kanadsko provinco, katere glavno mesto je bil najprej Montreal, kasneje pa Ottawa. Leta 1867 je Kanada z zakonom o britanski Severni Ameriki postala zvezna država, ki so je sestavljale province Ontario, Quebec, Novi Brunswick in Nova Scotia. Imela je parlament po britanskem vzoru, državni poglavar pa je ostal britanski monarh, ki ga je zastopal generalni guverner. Prvi zvezni ministrski predsednik in njen ustanovitelj je bil John A. Macdonald. Leta 1858 je Nova Kaledonija postala britanska kolonija Britanska Kolumbija, potem ko so ji obljubili železnico⁴.

Kanada je demokratična država in ustavna monarhija z britansko kraljico, ki je hkrati kraljica Velike Britanije, Avstralije, Nove Zelandije in ostalih držav Commonwealtha, od Bahamov do Papue Nove Gvineje. Vse pristojnosti kraljice izvaja njen predstavnik, generalni guverner, razen kadar je njeno veličanstvo v Kanadi. Generalnega guvernerja imenuje kraljica na predlog kanadskega predsednika vlade. Kanada je neodvisna, suverena in demokratična zvezna država desetih provinc in treh teritorijev. Vsak kanadski vladni zakon je sprejet v imenu britanske kraljice. Ko so *Očetje konfederacije* leta 1867 oblikovali osnutek zdajšnje pisane ustave, so namenoma svobodno in enotno zaupali formalno izvršilno oblast kraljici, da bo vodila Kanado po dobro razumljenih principih britanske ustave s pomočjo svojega predstavnika, generalnega guvernerja (Forsey 2005: 1, 2).

Prvi del Kanade s predstavniško vlado je bila Nova Scotia, ki je leta 1758 izvolila parlament. Prince Edward Island je temu zgledu sledil leta 1773, New Brunswick leta 1784, Zgornja in Spodnja Kanada leta 1791 in Newfoundland leta 1832. Nova Scotia je bila tudi prvi del Kanade z vlado odgovorno parlamentu, ki jo je lahko odstavil z večino glasov. New Brunswick je prevzel institut odgovorne vlade mesec kasneje, februarja leta 1848, kasneje pa

⁴ <http://sl.wikipedia.org/wiki/Kanada>.

so sledile že omenjene province. Do ustanovitve konfederacije leta 1867 je ta sistem deloval na območju današnje vzhodne in osrednje Kanade (Forsey 2005: 3).

3.1 Kanadska ustava

British North America Act iz leta 1867 je ustanovil federacijo in nov narod. Zakon je sprejel britanski parlament, oblikovali pa so ga večinoma delegati današnje Kanade. Britanski del kanadske ustave je naziv »*Dominion*« in člen, ki rešuje mrtvo točko med senatom in spodnjim domom parlamenta⁵. Očetje konfederacije so hoteli svojo deželo poimenovati »*the Kingdom of Canada*«, vendar je britansko vlado skrbelo, da bodo s tem užalili Američane (Forsey 2005).

Do leta 1981 Kanada ni imela ustave, ki bi jo sprejel kanadski parlament. *British North America Act* so preimenovali v *Constitution Act*, ki je še danes temeljni element pisane kanadske ustave. Leta 1982 so sprejeli ustavne amandmaje in končno prekinili vezi z britanskim parlamentom in njegov vpliv na Kanado. Ustava je zbirka 25 dokumentov in v grobem določa:

1. zvezo provinc in teritorijev, parlament, zakonodajna telesa provinc in nekaj provincijskih vlad,
2. zvezni parlament lahko ustanavlja nove province iz teritorijev ter spreminja meje provinc z njihovim soglasjem,
3. pristojnosti parlamenta in zakonodajnih teles v provincah,
4. formalno izvršilno oblast ima kraljica,
5. parlament ustanovi *Supreme Court of Canada* leta 1875,
6. zagotavlja enakopravno uporabo angleškega in francoskega jezika v zveznem parlamentu in sodiščih, v zakonodajnih telesih in sodiščih v provincah Quebec in Manitoba,
7. zagotavlja ločene šole protestantskim in katoliškim manjšinam v provincah Quebec in Ontario,
8. Quebec uporablja svoj pravni sistem,

⁵ Zakoni in amandmaji morajo biti sprejeti v obeh domovih parlamenta. Če senat v 180 dneh ne odobri zakonskega predloga, ki ga je sprejel spodnji dom kanadskega parlamenta, je zakon sprejet (Forsey 2005: 13).

9. zvezni parlament lahko prevzame sodno oblast na področju lastnine in človekovih pravic v provincah s privolitvijo lokalnega zakonodajnega telesa (ta pravica nikoli ni bila uporabljena),
10. prepoved provincialnih carin,
11. provincialna zakonodajna telesa lahko dodajajo amandmaje k svojim ustavam,
12. zvezna vlada imenuje, svetuje in odstavlja namestnike guvernerjev ter lahko razveljavi provincialne zakone v roku enega leta od njihovega sprejetja;

To so glavna določila pisane ustave do leta 1981, ki so orisala pravni okvir kanadskega parlamentarnega sistema. Constitution Act iz leta 1982 je British North America Act (1867) in njegove amandmaje iz let 1871, 1886, 1907, 1915, 1930, 1940, 1960, 1964, 1965, 1974 ter 1975 preimenoval v Constitution Act 1867–1975.

Sestavni del kanadske ustave je z ustavnim zakonom iz leta 1982 postala Listina pravic in svoboščin, ki je določila osnovne pravice in svoboščine vsakega Kanadčana. Spoštovane morajo biti na vseh ravneh oblasti. Sodišča lahko razveljavijo vsak federalni ali provincialni zakon, ki ni v skladu z Listino. Pravice in svoboščine, ki jih ščiti Listina so:

- temeljne svoboščine (*fundamental freedoms*): svoboda izražanja, religije združevanja;
- demokratične pravice (*democratic rights*): pravica voliti in biti voljen;
- pravica do mobilnosti (*mobility rights*): pravica do potovanja, življenja in dela kjerkoli v Kanadi;
- jezikovne pravice (*language rights*): pravica do storitev v angleškem in francoskem jeziku;
- pravica do enakopravnosti (*equality rights*): zagotavlja zaščito proti diskriminaciji na osnovi rasnega, narodnega ali etničnega izvora, religije, spola, starosti, mentalni ali fizični nezmožnosti;
- zakonske pravice (*legal rights*): pravica do življenja, svobode in varnosti;
- pravica manjšin do jezikovnega izobraževanja (*minority language education rights*): pravica francoskih in angleških manjšin v provincah do izobraževanja v svojem jeziku (Forsey 2005: 15).

3.2 Institucije kanadske zvezne vlade

Izvršno oblast Kanade in nad Kanado po Ustavnem zakonu iz leta 1867 izvaja britanska kraljica, ki deluje prek generalnega guvernerja, katerega tudi imenuje na predlog predsednika vlade. Njegov mandat praviloma traja pet let, lahko pa svojo funkcijo podaljša za približno eno leto. Kanadski parlament sestavljajo kraljica, senat kot zgornji dom parlamenta in spodnji dom najvišjega zakonodajnega telesa (*House of Commons*).

Zvezna država združuje različne politične skupnosti, s skupno vlado za skupne cilje in ločeno državno, provincialno ali kantonalno vlado za določene cilje vsake skupnosti. ZDA, Kanada, Avstralija in Švica so vse federalne ali zvezne države. Federalizem je zmes enotnosti in različnosti. Sir John A. Macdonald, prvi kanadski premier, je rekel, da federalizem skrbi za: »Skupno vlado in zakonodajo za skupne namene z lokalno vlado in zakonodajo za lokalne namene« (Forsey 2005: 7).

Konfederacija je včasih pomenila društvo neodvisnih držav, kot npr. Združene države Amerike od leta 1776 do 1789. Za očete kanadske konfederacije (*Fathers of Confederation*) ta izraz ni imel dobesednega pomena. Vsaka provinca je vztrajala pri svoji identiteti, kulturi in institucijah. Prevladujoča francosko govoreča in rimo-katoliška Vzhodna Kanada (*Canada East – Quebec*) se je hotela osvoboditi grožnje, da bi ji angleško govoreča večinoma protestantska večina odvzela pravico do lastnega jezika, francoskega tipa civilnega prava in izrazito verskega izobraževalnega sistema. Zbegano angleško govorečo in večinoma protestantsko Zahodno Kanado (*Canada West – Ontario*) je motilo, da ji je Vzhodna Kanada v zakonodaji združene Province Kanade (*Province of Canada*) vrnila sistem ločenih rimsko katoliških šol, za katere večina članic Zahodne Kanade ni glasovala. Zahodna Kanada se je hotela osvoboditi francoske dominacije. Nova Škotska in Novi Brunswick pa si nista želela biti aneksirana k Provinci Kanadi o kateri nista vedeli skoraj nič, saj nista zaupala neprestanemu francosko-angleškemu sporu in politični nestabilnosti.

Hkrati pa so vsi čutili potrebo po zvezi za varovanje pred ameriško grožnjo invazije ali ameriško omejevanje (šest mesecev v letu je bila Provinca Kanada odrezana od Velike Britanije, razen prek ameriških pristanišč, ki je bila glavni vir proizvodnih dobrin) ter ekonomsko rast in razvoj. Zato so Očetje konfederacije vztrajali na pravi federaciji, zvezi in ne ligi držav ali suverenih, na pol neodvisnih provinc.

Francoski vpliv se je začel že z raziskovanjem kanadskega ozemlja v 16. stoletju. Jacques Cartier (1491–1557) naj bi Kanadi dal ime, Samuel de Champlain (1567–1635), pa je znan kot Oče Nove Francije zaradi zaslug pri ustanovitvi kolonije, ki je zrasla ob Reki sv. Lovrenca med sedanjima mestoma Quebec in Montrealom. Francoski vpliv in kolonizacija sta zajela Obmorske province (Novi Brunswick, Nova Škotska in Otok princa Edvarda) ter se iz središča ob Reki sv. Lovrenca s trgovanjem s krzni razširila v porečji Missisipija in Saskatchewan. Francoski interesi na zahodu in severu so prihajali vedno bolj v nasprotje z britansko Družbo Hudsonovega zaliva. V naslednjem stoletju so vedno večja trenja med Britanci in Francozi dosegla vrh z britansko zasedbo Quebeca in Montreala leta 1759, ki jo je vodil general James Wolfe (1727–1759). Sledila je *Pariška pogodba* (1763), s katero je Nova Francija z Obmorskimi provincami pripadla Britaniji kot kolonija Quebec. Ko so se med ameriško vojno za neodvisnost (1775–1783) severnoameriške kolonije uprle britanski oblasti, je več tisoč privržencev Britancev zbežalo v Kanado, predvsem v Novo Škotsko in Quebec. Leta 1791 sta bili ustanovljeni ločeni koloniji Zgornja Kanada (Ontario) in Spodnja Kanada (Quebec). V obeh kolonijah je nezadovoljstvo zaradi britanske gospodarske politike in neuslišanih zahtev po samoupravi preraslo v odkrit upor. Vstaja je propadla, a je prinesla politično reformo in združitev obeh Kanad. Leta 1849 so na Vancouverskem otoku ustanovili majhno naselbino Victorio, ko pa so v dolini reke Fraser začeli mrzlično iskati zlato, je bila leta 1858 ustanovljena kolonija Britanska Kolumbija.⁶

Leta 1867 so z Zakonom o Britanski Severni Ameriki ustanovili dominion Kanado, ki je obsegal province Quebec, Ontario, Novo Škotsko in New Brunswick. Vlada dominiona je kupila tudi ozemlje Družbe Hudsonovega zaliva, ki je postalo Severozahodni teritorij. Dominionu se je leta 1870 pridružila še Manitoba, naslednje leto pa Britanska Kolumbija. Sledili so še Otok princa Edwarda, ki se je priključil leta 1873, nato leta 1898 Jukon ter leta 1905 Saskatchewan in Alberta. Nova Fundlandija je ostala samostojna do leta 1949. Zdaj je Kanada sestavljena iz desetih provinc in treh nacionalnih teritorijev. Zaradi ozemeljskih zahtev Inuitov na Severozahodnih teritorijih so ustanovili tretji teritorij Nunavut.

V šestdesetih letih so si francoskokanadski nacionalisti v Quebecu začeli prizadevati za odcepitev od Kanade in leta 1976 je Quebeška stranka (Parti Quebecois) dobila večino v provincijski vladi. Leta 1980 so quebeški volivci na referendumu odločno zavrnili zahtevo

⁶ Enciklopedija svetovne geografije (1997: 360).

nacionalistov po neodvisnosti. Na podobnem referendumu leta 1995 so separatisti spet izgubili za pičlih 50 000 glasov ob petih milijonih volilnih upravičencev v Quebecu.

3.2.1 Kraljica

Formalni šef kanadske države je britanska kraljica, na zvezni ravni jo predstavlja kanadski generalni guverner (*Governor General*), v provincah pa namestniki guvernerja (*Lieutenant-Governors*). Ne zvezni ne provincialni zakoni niso veljavni brez kraljičinega podpisa in njene privolitve.

3.2.2 Senat

Kanadski senat (*Senate*) ima 104 člane, vsako provinco zastopa od 4 do 24 predstavnikov, vsak teritorij pa ima samo enega predstavnika v senatu. Senatorji niso neposredno predstavniki provinc in teritorijev, ker jih imenuje generalni guverner na predlog predsednika vlade. Njihov mandat poteka do 75. leta starosti, razen če manjkajo na dveh zaporednih parlamentarih sejah. Do leta 1965 je bila funkcija senatorja doživljenska služba. Senatorji morajo biti stari vsaj 30 let in morajo razpolagati z določenim premoženjem. Prebivati morajo v provinci ali teritoriju, katerega zastopajo (Franks 1999: 121, 122).

Formalno ima senat enake zakonodajne pristojnosti kot spodnji dom parlamenta (*House of Commons*), razen zakonov s področja financ, ki morajo izvirati iz spodnjega doma. Vsekakor lahko senat predlog zakona tudi zavrne. Kljub formalni enakopravnosti je senat tradicionalno svoje pristojnosti uporabljal le za manjše popravke predlogov, ki jih je sprejel spodnji dom, saj se je zavedal, da zaradi načina svojega oblikovanja nima legitimnosti, da bi lahko nasprotoval demokratično izvoljenemu spodnjemu domu (Franks 1999: 122–139).

V Kanadi obstajajo številni predlogi za reformo senata, ki vključujejo tako spremembo načina izbire njegovih članov kot tudi spremembo njegovih funkcij in pristojnosti. Člani naj bi bili neposredno ali posredno izvoljeni v provincah in teritorijih ali v njihovih parlamentih. Po nekaterih predlogih naj bi imele vse province enako število predstavnikov. Senat naj bi imel

pravico do suspenzivnega veta na finančne zakone, pri drugih zakonih pa bi se v primeru nestrinjanja med domovoma odločalo na skupnem zasedanju. Do zdaj še noben predlog reforme ni dobil ustrezne podpore, reforma senata bi tudi zahtevala spremembo ustave, za kar pa je potrebno soglasje vlad vseh provinc in potrditev na referendumih v vseh provincah (Franks 1999: 150–155).

3.2.3 Spodnji dom parlamenta

The House of Commons je glavni zakonodajni organ kanadske države, v katerem deluje 308 članov iz prav toliko volilnih območij. Kandidat za poslanca, ki v svoji volilni enoti prejme največ glasov, četudi ne večine, je izvoljen v spodnji dom parlamenta. Vsaka provinca mora imeti vsaj tolikšno število predstavnikov, kot jih je imela v senatu pred letom 1982. Število poslancev lahko v omejenih normah odstopa od predpisanega 308-članskega parlamenta.

Kanadčani člane parlamenta izvolijo za največ pet let, vlada pa lahko kadarkoli razpiše nove volitve tudi pred iztekom petletnega parlamentarnega mandata. V tem primeru mora predsednik vlade prositi generalnega guvernerja, da razreši parlament in razpiše volitve. Parlamentarno predstavništvo temelji na teritorialni delitvi na volilne okraje, v katerih volijo po enega člana parlamenta. Volilne enote vsakih deset let oblikuje neodvisna komisija glede na število prebivalstva in družbene ter ekonomske značilnosti. Volitve potekajo v vseh volilnih enotah po istih pravilih. Kandidat, ki doseže največje število glasov zmagaja, večina glasov pa ni potrebna.⁷

3.2.4 Vlada

Omenili smo že, da je predsednik vlade imenovan s strani generalnega guvernerja, ki le avtomatično določi vodjo stranke s parlamentarno večino. Včasih so ga opisovali kot prvega med enakimi, vendar temu že dolgo ni tako, saj ima neprimerno največ pristojnosti in moči, med drugim izbira in odstavlja ministre. Vsi člani vladnega kabineta, torej ministri, morajo po običaju biti člani spodnjega doma parlamenta, ali pa morajo v čim krajšem času zasesti

⁷ <http://www.elections.ca/youth/english/welcome.html>.

poslanski sedež. Vsaka provinca bi praviloma morala imeti svojega predstavnika med ministri.

Generalni guverner in vsi namestniki guvernerja izvršujejo oblast prek vlade oziroma vladnega kabineta (*Cabinet*) na čelu s predsednikom vlade (*Prime Minister ali Premier*)⁸. Če državne ali provincialne volitve opozicijski stranki prinesejo večino (več kot polovico sedežev) v parlamentu, vlada odstopi in generalni guverner ali namestnik guvernerja k sebi pokliče voditelja zmagovite stranke, ki postane prvi minister in oblikuje nov kabinet vlade. Prvi minister izbere ostale ministre, katere potem uradno imenuje generalni guverner, oziroma v provincah namestnik guvernerja. Če na volitvah nobena stranka ne dobi večine ima vlada dve možnosti. Lahko odstopi ali nadaljuje z delom. V prvem primeru generalni guverner ali namestnik guvernerja k sebi pokliče vodjo največje opozicijske stranke, da ustanovi nov vladni kabinet. Lahko pa aktualni kabinet nadaljuje z delom in se sooči z novo izvoljenim spodnjim domom. V vsakem primeru predstavniki ljudstva v novo izvoljenem parlamentu odločijo o obstoju manjšinske vlade. Če vladni kabinet ne uživa zadostne podpore parlamenta, mora vlada odstopiti ali prositi za razrešitev parlamenta in nove volitve.

V izjemnih okoliščinah lahko generalni guverner zavrne prošnjo oziroma zahtevo po novih volitvah. V primeru, ko na volitvah nobena izmed strank ne doseže večine in prvi minister prosi za nove volitve preden se sestane novi parlament, mora generalni guverner zavrniti prošnjo. Parlamentarni sistem mora omogočiti novemu parlamentu, da se vsaj sestane in ugotovi ali je sposoben upravljati javne zadeve. Prav tako ima manjšinska vlada možnost, da je poražena že na prvi seji parlamenta, kjer lahko pride do ustanovitve novega vladnega kabineta s strani druge stranke, če ima zadostno podporo. Isto velja za namestnike guvernerjev v provincah.

Nobena izvoljena oseba v Kanadi rangirana nad županom nima časovno določenega mandata. Člani parlamenta ali člani provincialnih zakonodajnih teles so običajno izvoljeni za ne več kot pet let, vendar lahko in je že to obdobje trajalo manj kot leto dni. Prvi minister lahko kadarkoli prosi za nove volitve, a kot že rečeno v nekaterih okoliščinah prošnja ni odobrena.

⁸ Oba izraza imata isti pomen: prvi minister.

Tudi vladni kabinet nima časovno določenega mandata. Vsak vladni kabinet traja od prisege prvega ministra do njegovega odstopa ali celo smrti⁹.

Če prvi minister umre ali odstopi, se konča vlada njegovega kabineta. V primeru, ko ima njegova stranka še vedno večino v parlamentu ali zakonodajnem telesu, mora generalni guverner ali namestnik guvernerja takoj najti novega prvega ministra. Ministrski predsednik, ki odstopi, nima pravice svetovati guvernerju o njegovem nasledniku, razen v primeru, da ga za nasvet prosi sam guverner. Tudi v tem primeru guverner ni zavezan upeštevati nasveta. Če prvi minister odstopi zaradi poraza na volitvah, mora guverner poklicati vodjo opozicijske stranke, da oblikuje vladni kabinet. Če prvi minister umre ali odstopi iz osebnih razlogov, se guverner posvetuje z vodilnimi člani večinske stranke o osebi, ki bila sposobna oblikovati vladni kabinet z večinsko podporo v parlamentu. Guverner potem pokliče osebo za katero se je odločil, da ima največje možnosti. Ta novi prvi minister opravlja svojo nalogo dokler večinska stranka ne izbere novega voditelja na državni ali provincialni konvenciji. Ta voditelj je potem poklican oblikovati novo vlado.

Vladni kabinet je sestavljen iz različnega števila ministrov. Zvezni ali državni kabinet šteje od 20 pa vse do 40 članov, provincialni pa od 10 do nekaj več kot 30. Večina ministrov ima svoj resor (*portfolio*) in so odgovorni članom parlamenta ali zakonodajnega telesa konkretno za svoje področje oziroma ministrstvo. Najdemo tudi državne ministre (*Ministers of State*), ki pomagajo vladnim ministrom in so odgovorni za del nalog določenega ministrstva.

Temeljni princip kanadskega parlamentarnega sistema je kolektivna odgovornost vlade oziroma vladnega kabineta (*the collective responsibility of the Cabinet*). Ministri so za politike in vodenje vlade kolektivno odgovorni parlamentu ali zakonodajnemu telesu kot tudi celotni vladni kabinet. Če se kateri od ministrov ne strinja z določeno politikom ali dejanjem vlade, mora le-to sprejeti in jo po potrebi celo zagovarjati ali pa odstopiti s položaja ministra in zapustiti vladni kabinet.

⁹ Sir John A. Macdonald je bil prvi minister od leta 1878 do njegove smrti leta 1891, med tem pa je zmagal na volitvah leta 1882, 1887 in 1891. Sir Wilfrid Laurier je bil prvi minister od leta 1896 do 1911, vmes pa je prav tako zaporedoma zmagal na volitvah leta 1900, 1904 in 1908. Odstopil je po porazu na volitvah leta 1911 (Forsey 2005: 5).

Vlada je odgovorna za večino zakonodaje. Edina ima pravico pripravljati in predstavljati proračune za trošenje javnega denarja in uvajanje davkov. Parlament nima pravice do iniciative proračunov, povišanj davkov ali potrošnje brez kraljevega priporočila (*royal recommendation*) v obliki sporočila s strani generalnega guvernerja. Senat ne more povišati davkov ali potrošnje, lahko pa član spodnjega ali zgornjega doma parlamenta izrazi mnenje in začne postopek zvišanja davka ali potrošnje, kar se bolj redko zgodi.

4. SLOVENSKI POLITIČNI SISTEM

Republika Slovenija je samostojna država od 25. junija 1991. Uradni jezik je slovenščina, na področju madžarske in italijanske manjšine pa tudi madžarščina in italijanščina. Slovenija je polnopravna članica OZN od maja 1992. 25. junija 1991 je skupščina¹⁰ sprejela Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. Listina se sklicuje na plebiscitarno odločitev¹¹ in določa, da preneha veljati zvezna ustava. Na ta dan Republika Slovenija praznuje dan državnosti. Ustava Republike Slovenije je bila sprejeta decembra 1991. V preambuli je zapisano, da ustava izhaja iz Temeljne ustavne listine o neodvisnosti, temeljnih človekovih pravic in svoboščin, pravice naroda do samoodločbe in iz dejstva, da so Slovenci v boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost (Lukšič 2001: 8).

4.1 Predsednik države

Slovenija ima predsednika republike, ki je izvoljen na splošnih, tajnih in neposrednih volitvah za mandatno dobo 5 let. Kandidat za izvolitev potrebuje absolutno večino oddanih glasov volivcev. V primeru, da se to ne zgodi v prvem krogu volitev, se v drugi krog uvrstita dva kandidata, ki sta dobila največje število glasov. Neposredna izvolitev daje predsedniku države pomembno integrativno vlogo v državi. Isti kandidat lahko zaporedoma ponovi mandat samo dvakrat. Slovenija nima podpredsednika, zato predsednika v primeru daljše odsotnosti nadomešča predsednik državnega zbora. Predsednik predstavlja državo, je vrhovni poveljnik oboroženih sil in razpisuje volitve v državni zbor. Po posvetovanju z vodji poslanskih skupin predlaga državnemu zboru mandatarja za sestavo vlade, predlaga ustavne sodnike, člane računskega sodišča, člane sveta narodne banke Slovenije, postavlja in odpoklicuje veleposlanike ipd. Predsednik nima nobenega vpliva na imenovanje ministrov, ki je v izključni prisotnosti mandatarja in državnega zbora. Predsednik lahko tudi razpusti državni zbor, če ta ni sposoben izvoliti niti mandatarja, ki ga potem, ko pade predsednikov predlog,

¹⁰ Skupščina je bila po Ustavi Socialistične Republike Slovenije iz leta 1974 opredeljena kot organ družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti. Sestavljena je bila iz treh zborov: zbor združenega dela, zbor občin in družbeno politični zbor; skupščina je bila izključni nosilec zakonodajne funkcije in je sprejemala vse pomembnejše politične odločitve (Ribičič 1996: 60, 61).

¹¹ Decembra 1990 je skupščina Republike Slovenije organizirala nacionalni plebiscit, na katerem se je 88,5 % vseh udeležencev izreklo za samostojno Slovenijo (Lukšič 2001: 8).

lahko predlaga državni zbor sam. Predsednik lahko razpusti državni zbor tudi v primeru, ko predsednik vlade zahteva glasovanje o zaupnici vlade in ta ne dobi podpore večine glasov vseh poslancev, in če potem parlamentu ne uspe izvoliti novega mandatarja. Poleg teh pristojnosti predsednik republike razglašča zakone, odloča o pomilostitvah, podeljuje odlikovanja, na zahtevo državnega zbora pa mora izreči mnenje o posameznem vprašanju. V izrednih razmerah, ko se parlament ne more sestati, lahko predsednik republike sprejme uredbo z močjo zakona. Predsednik Republike Slovenije ima manjši vpliv na parlament in na vlado, kot je to značilno za druge parlamentarne sisteme s predsednikom (Lukšič 2001: 11, 12).

4.2 Parlament

4.2.1 Državni zbor

Državni zbor je predstavniški dom parlamenta, ki edini lahko sprejema zakone. Državni zbor šteje 90 članov, od tega je po eno mesto določeno za poslanca madžarske in italijanske narodnosti. Poslanci so predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na nobena navodila (82. člen Ustave RS). Mandatna doba poslancev je štiri leta. Če je poslanec izvoljen za ministra, ga za čas opravljanja funkcije nadomešča poslanec iz iste stranke. Poslanec uživa poslansko imuniteto.

Državni zbor opravlja zakonodajno, volilno in nadzorno funkcijo. V okviru prve funkcije zlasti sprejema spremembe ustave, zakone in druge splošne akte, nacionalne programe, deklaracije, resolucije, priporočila in stališča, pa tudi svoj poslovnik, državni proračun, ratificira mednarodne pogodbe in razpisuje referendum. V okviru volilne funkcije državni zbor voli predsednika vlade in ministre, predsednika in podpredsednike državnega zbora, sodnike in sodnike ustavnega sodišča, pet članov sodnega sveta, guvernerja narodne banke, člane računskega sodišča, varuha človekovih pravic itd. Primerjava z drugimi parlamenti pokaže, da ima državni zbor mnogo več volilnih funkcij kot drugi parlamenti, kar je gotovo tudi dediščina prejšnjega skupščinskega sistema. V okviru svoje nadzorne funkcije državni

zbor zlasti odreja parlamentarno preiskavo, odloča o zaupnici in nezaupnici vladi in obtožbi predsednika republike¹², predsednika vlade in ministrov pred ustavnim sodiščem.

Državni zbor vodi predsednik ob pomoči največ treh podpredsednikov in kolegija, ki ga ob navedenih sestavljajo še vodje poslanskih skupin in poslanca madžarske in italijanske narodnosti. Državni zbor deluje prek odborov, ki opravljajo tipične naloge parlamentarnih delovnih teles in komisij, ki so ustanovljene za posebne naloge. Državni zbor nima fiksnega števila delovnih teles, doslej pa jih je vedno oblikoval prek 30. Zaradi majhnega števila poslancev in pa zato, ker je sprejeto načelo, da morajo biti v vsakem delovnem telesu predstavniki vseh parlamentarnih strank, so poslanci člani več delovnih teles. To pa povzroča težave v delovanju delovnih teles državnega zbora.

Državni zbor deluje tudi prek poslanskih skupin, v katere se združujejo poslanci iste stranke ali neodvisni poslanci. Poslanec je lahko član le ene poslanske skupine. Poslanska skupina lahko deluje, če ima najmanj tri člane. Poslanske skupine imajo posebne pravice v delovanju državnega zbora.

Pomembna institucija so še poslanske pobude in vprašanja, prek katerih zlasti poslanci opozicije lahko sooblikujejo politike vladne večine (Lukšič 2001: 16–18).

4.2.2 Državni svet

Državni svet je podobno kot nekdanji irski senat in nekdanji senat Svobodne države Bavarske sestavljen po načelu korporativnega predstavnštva. Državni svet naj bi v smislu predstavnštva funkcionalnih interesov odrazil strukturiranost družbe, in sicer tako, da posamezni družbeni segmenti, kot so npr. sindikati, gospodarske organizacije, kmetijske zadruge, družbene dejavnosti, občine ipd. vanj izvolijo svoje predstavnike. Tvorci ustave so se eksplicitno sklicevali na izkušnjo senata v Svobodni državi Bavarski, ki je štel 60 senatorjev izvoljenih na posrednih volitvah v interesnih združenjih, in ne na splošnih volitvah (Lukšič 2001: 19–20).

¹² Za kršenje ustave ali hujše kršitve zakona lahko državni zbor na predlog najmanj 30 poslancev obtoži predsednika republike pred ustavnim sodiščem, ki mu lahko z dvotretjinsko večino odvzame funkcijo ali pa ga oprosti (Lukšič 2001: 12).

Državni svet ima tako zakonodajno iniciativo, svetovalno funkcijo in možnost, da s suspenzivnim vetom posega v zakonodajni postopek. Poleg tega lahko zahteva uvedbo parlamentarne preiskave. S temi funkcijami igra državni svet pomembno nadzorno vlogo v političnem sistemu Republike Slovenije in predstavlja korektiv strankarski demokraciji in strankarskemu sistemu, ki je utelešen v državnem zboru.

Državni svet je po formalni strukturi sestavljen iz 22 predstavnikov lokalnih skupnosti, štirih predstavnikov delodajalcev, štirih predstavnikov delojemalcev, dveh predstavnikov kmetov in enega predstavnika obrtnikov, samostojnih poklicev, zdravstva, raziskovalne dejavnosti, kulture in športa, univerz in višjih šol, socialnega varstva ter vzgoje in izobraževanja.

Mandatna doba državnega sveta traja pet let. Volitve so posredne in potekajo prek posebnih teles, v katera določena združenja ali občine izvolijo elektorje glede na število članov ali volivcev.

Delovanje državnega sveta poteka v glavnem v petih interesnih skupinah, šestih komisijah, na sejah, posvetih z volilno bazo, strokovnih posvetih, predavanjih, z udeležbo na sejah odborov državnega zbora in zasedanjih državnega zbora ter prek stika svetnikov z volivci v svetniških pisarnah. Na seje komisij in skupin ter na posvete so vabljeni številni strokovnjaki, predstavniki predlagateljev zakonov, poslanci in predstavniki vlade ter druga zainteresirana javnost (Lukšič 2001: 19–22).

4.3 Vlada

Vlada je nosilka izvršilne veje oblasti. Vlada je enotno kolegijsko telo, ki ga sestavljajo predsednik in ministri. Ministri vodijo ministrstva in dajejo politične usmeritve. Strokovno delo na zaokroženih področjih v okviru ministrstev opravljajo državni sekretarji, ki jih imenuje vlada na predlog ministra.

Mandatarja predlaga predsednik republike po posvetovanju s predstavniki poslanskih skupin. Če njegov predlog ni izglasovan, mandatarja lahko predlagajo poslanske skupine ali najmanj

deset poslancev. Mandatar potem sestavi predlog vlade. Vsak kandidat za ministra mora opraviti zaslišanje na matičnem odboru državnega zbora, ki glasuje o njegovi podpori. Nato državni zbor z navadno večino potrdi listo ministrov (na začetku mandata) oz. posameznega ministra, če gre za zamenjavo.

Član vlade ne more biti hkrati poslanec ali opravljati katerokoli drugo funkcijo v državnih organih. S tem načelom je omogočeno, da je izvršna veja oblasti tudi personalno ločena od zakonodajne in sodne, hkrati pa je dana možnost, da so ministri imenovani tudi iz vrst politično neizpostavljenih strokovno uveljavljenih oseb.

Ustava v 116. členu določa, da državni zbor lahko izglasuje nezaupnico vladi le tako, da na predlog najmanj desetih poslancev z večino glasov vseh poslancev izvoli novega predsednika vlade. Gre za institut konstruktivne nezaupnice. S tem je dotedanji predsednik vlade razrešen, skupaj s svojimi ministri pa mora opravljati tekoče posle do prisege nove vlade.

Drugi način za padec vlade, ki ga določa ustava v 117. členu, pa je glasovanje o (ne)zaupnici. Predsednik vlade lahko zahteva glasovanje o zaupnici vlade. Če vlada ne dobi podpore večine glasov vseh poslancev, mora državni zbor v tridesetih dneh izvoliti novega predsednika vlade ali dotedanjemu predsedniku pri ponovljenem glasovanju izglasovati zaupnico, sicer predsednik republike razpusti državni zbor in razpiše nove volitve. Predsednik vlade lahko vprašanje zaupnice veže tudi na sprejem določenega zakona ali druge odločitve v državnem zboru. Če zakon oziroma odločitev ni sprejeta to pomeni, da je bila vladi izglasovana nezaupnica.

Tretji način za razrešitev vlade je interpelacija. Ustava določa, da najmanj deset poslancev lahko sproži v državnem zboru interpelacijo o delu vlade ali posameznega ministra. Če po razpravi o interpelaciji večina vseh poslancev izreče nezaupnico vladi ali posameznemu ministru, državni zbor vlado ali ministre razreši. Doslej ni bila nobena interpelacija uperjena zoper vlado v celoti, temveč le zoper posamezne ministre. Interpelacija je posebno sredstvo opozicije za obravnavo dela posamičnega ministra. Za interpelacijo mora glasovati večina vseh poslancev, torej 46, predsednik vlade pa mora za ministra, ki mu je izglasovana nezaupnica, predlagati zamenjavo najkasneje v treh mesecih. Zanimivo je, da mandatar ne more zamenjati ministra brez podpore večine v parlamentu.

Državni zbor ima na razpolago še posredni mehanizem za zamenjavo predsednika vlade in ministrov. V skladu z ustavo lahko državni zbor predsednika vlade ali ministre pred ustavnim sodiščem obtoži kršitve ustave in zakonov, storjene pri opravljanju njihovih funkcij. Ustavno sodišče jim z dvotretjinsko večino lahko odvzame funkcijo. Predsednik vlade ali minister lahko tudi odstopi. Z odstopom predsednika vlade preneha tudi funkcija ministrov (Lukšič 2001: 22–27).

5. PRIMERJAVA KANADSKEGA IN SLOVENSKEGA POLITIČNEGA SISTEMA

Po hipotezi diplomskega dela **se politična sistema Kanade in Slovenije razlikujeta zaradi različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja**. Da bi to hipotezo lahko sprejeli ali zavrnili, bomo analizirali nekatere institucije političnih sistemov primerjanih držav.

Kanadski in slovenski politični sistem bomo primerjali po naslednjih elementih formalizirane strukture političnega sistema:

- sistem teritorialne ureditve,
- sistem politične reprezentacije in
- sistem izvajanja oblasti in ureditev odnosov med različnimi vejami oblasti.

5.1 Sistem teritorialne ureditve

Kanada in Slovenija imata demokratični politični sistem. Kanada je zvezna država, Slovenija pa unitarna. Prva bistvena razlika med Slovenijo in Kanado je v jeziku in kulturi. V Sloveniji je uradni jezik slovenščina, na področju italijanske in madžarske narodne manjšine pa še italijanščina in madžarščina. Kanada je že od leta 1867 država dveh kultur in dveh jezikov, francoščine in angleščine. Po kanadski Ustavi ima lahko vsaka provinca, z izjemo Quebeca, New Brunswicka in Manitobe, pravico do poljubnega uradnega jezika, ki hkrati ni ne angleščina ne francoščina. Tako bi recimo Alberta imela za uradni jezik ukrajinščino in še ducat drugih jezikov, ker uradni jeziki številčno niso omejeni. Quebec, New Brunswick in Manitoba imajo tudi pravico do poljubnih uradnih jezikov, vendar morajo vključevati angleščino ali francoščino (Forsey 2005: 25). Druga bistvena razlika med državama je seveda v tem, da je Kanada ustavna monarhija, Slovenija pa republika.

Po stopnji koncentriranosti oziroma razpršenosti politične oblasti po teritorialnem načelu ločimo konfederativno, federalno in unitarno ureditev. Poleg ZDA v začetnem obdobju obstoja bi med konfederacije lahko šteli tudi Evropsko skupnost oziroma Evropsko unijo, gospodarska denarna unija pa se že pomika proti federalni ureditvi. V konfederativni ureditvi ima osrednja vlada nekaj pristojnosti, vendar je pri tem povsem odvisna od finančne in druge

pomoči držav članic. Verjetno je imela tudi Jugoslavija zadnja leta pred razpadom konfederativne značilnosti, pa tudi Bosna po podpisu Daytonskega sporazuma, morda bi tudi kanadskemu Quebecu znotraj Kanade bolj ustrezal konfederativni (včasih smo govorili tudi o asimetrično federalnem) položaj.

Pri federativni obliki političnega sistema je vladna avtoriteta razdeljena med osrednjo vlado in državnimi (ZDA) ali provincijskimi (Kanada) vladami. Obe ravni oblasti imata določena pooblastila, ki izvirajo iz ustave oziroma njene razlage. Sestavni federalni deli ne pridobivajo pooblastila od osrednje vlade, ampak imata obe ravni vlade izvirna pooblastila in tudi izvirne finance (Curtis 1997: 22). Vsak od obeh ravni vlad ima v pristojnosti svoje javne politike. Tako obliko političnega sistema imajo tudi Rusija, Nemčija, Indija, Mehika, Nigerija in Brazilija.

Pri tej delitvi političnih sistemov se pogosto meša dejstvo upravne delitve velikih oblastnih enot na manjše lokalne in pa vir oblasti. Vse države so razdeljene na manjše regionalne in lokalne upravne enote, kakorkoli se že imenujejo. Bistveno pa je, kakšna oblastna pooblastila imajo nižje ravni – ali izvirna (konfederacija, federacija) ali izvedena, ki jih podeli osrednja vlada. Gledano z vidika osrednje vlade ima del in vsa pooblastila pri federativni in unitarni vladi, in to na izviren način, pri konfederaciji pa države v njenem sestavu dogovorno prenesejo nekaj pooblastil nanjo, in jih lahko tudi odvzamejo. Glede na izvirnost vladne avtoritete je tudi položaj nižjih ravni oblasti drugačen – države kot sestavina višje enote so mnogo močnejše v konfederativni kot v federalni ureditvi, v tej pa spet močnejše kot pri unitarni politični ureditvi.

5.2 Sistem politične reprezentacije

Sistem politične reprezentacije je sklop pravil, ki regulirajo procese rekrutacije na pozicije političnega predstavništva in posledično tudi sestavo oblasti. Gre za način izbire kandidatov v zakonodajno telo, torej za volilni sistem, ki je lahko večinski ali proporcionalni.

Slovenski predsednik države, člani parlamenta in člani državnega sveta so izvoljeni za časovno določen mandat, v Kanadi pa nihče ni izvoljen za določeno časovno obdobje. Dokler

ima vlada podporo spodnjega doma parlamenta, lahko sprejema zakone, razen če jim nasprotuje zgornji dom parlamenta, kar se redko zgodi. Če vlada izgubi večinsko podporo spodnjega doma predstavnškega telesa, lahko prepusti vlado opozicijski stranki ali pa razpiše volitve. Kanadski predsednik vlade, ki ga ovira parlament, mora prepustiti svoje mesto novemu predsedniku vlade ali pa omogočiti izvolitev novega parlamenta. S tem je zagotovljena odgovornost vlade (Forsey 2005: 29).

Slovenski in kanadski politični sistem se razlikujeta v običajih, navadah in praksah. Slovenski predsednik države je večkrat omenjen v ustavi, te formalne določbe pa so spremenljive le z ustavnimi amandmaji, katere je dokaj težko sprejeti, ker je za njih potrebna dvotretjinska večina parlamenta. Kanadski predsednik vlade v ustavi ni bil omenjen do leta 1982. Še sedaj v ustavi ni določen način izvolitve ali odstopa vlade, v zakonih lahko najdemo le člene o plači, pokojnini in rezidenci osebe, ki zaseda položaj kanadskega prvega ministra. Vse ostalo je stvar ustaljenih običajev. Noben zakon ne omenja niti ne zahteva sedeža v parlamentu, a tak je običaj in zato si vsak minister pridobi sedež v razumnem času. Prav tako noben zakon ne zahteva od vlade brez večinske podpore parlamenta, da odstopi ali razpiše volitve (Forsey 2005: 30).

Volitve poslancev v Sloveniji ureja Zakon o volitvah v DZ, ki je sprejet z dvotretjinsko večino v parlamentu. Volitve potekajo v 88 volilnih okrajih, ki so združeni v osem volilnih enot, kjer glasujejo za posamezne kandidate. Z liste kandidatov so izvoljeni tisti kandidati, ki so imeli največji delež glasov v skupnem številu glasov v volilnih enotah, v katerih so nastopili. Leta 2000 je bil z ustavnimi amandmaji spremenjen način izvolitve poslancev. Sedaj imajo volivci večji vpliv glede izbire predstavnikov v DZ, ker so opuščene nacionalne strankarske liste, določen pa je 4 odstotni volilni prag. Enajst poslancev je izvoljenih v osmih volilnih enotah, mandate pa dobijo samo liste, ki presežejo 4-odstotni nacionalni volilni prag. Za razdelitev mandatov v volilni enoti se uporablja Droopov količnik, po katerem mora stranka doseči dvanajstino vseh glasov, za neposreden dostop do parlamentarnega sedeža pa mora dobiti en glas več od dvanajstine glasov. Poslanca madžarske in italijanske narodne manjšine sta izvoljena po večinskem volilnem sistemu.

Spodnji dom kanadskega parlamenta je glavni zakonodajni organ kanadske države, v katerem deluje 308 članov iz prav toliko volilnih območij. Kandidat za poslanca, ki v svoji volilni enoti prejme največ glasov, četudi ne večine, je izvoljen v spodnji dom parlamenta. Vsaka

provinca mora imeti vsaj tolikšno število predstavnikov, kot jih je imela v senatu pred letom 1982. Število poslancev lahko v omejenih normah odstopa od predpisanega 308 članskega parlamenta. Predsednik vlade je imenovan s strani generalnega guvernerja, ki le določi vodjo stranke s parlamentarno večino. Včasih so ga opisovali kot prvega med enakimi, vendar temu že dolgo ni tako, saj ima neprimerno največ pristojnosti in moči, med drugim izbira in odstavlja ministre. Vsi člani vladnega kabineta, torej ministri, morajo po običaju biti člani spodnjega doma parlamenta, ali pa morajo v čim krajšem času zasesti poslanski sedež. Vsaka provinca bi praviloma morala imeti svojega predstavnika med ministri.

Parlamenti se razlikujejo po svojih nalogah in tudi sestavi. Približno polovica ima po dva doma z različnimi pooblastili in različnim načinom izbire njihovih članov. Dvodomni sistem parlamenta ima večji del demokratičnih držav, zlasti je to pravilo pri zveznih političnih sistemih, v katerih se en dom izvoli iz volilnih okrožij, ki temeljijo na razdelitvi prebivalstva, drugi dom pa sestavljajo predstavniki iz zveznih enot (zvezna enota kot volilno območje). Tudi v unitarnih državah (npr. v Franciji) je dvodomna sestava parlamenta pogosta. Namen drugega doma je, da bolj zaplete sprejemanje vladnih politik oziroma da ga podaljša, saj ga mora vsaj obravnavati (Slovenija), če ne že potrditi. Dvodomnost parlamentov v unitarnih političnih sistemih je bolj delitev in omejevanje posameznih vej oblasti kot pa ločeno predstavljanje posebnih regionalnih enot (Ferfila 2000: 63, 64).

V večini dvodomnih parlamentov je en dom pomembnejši, drugi (britanska lordska zbornica, francoski senat, slovenski državni svet) pa je namenjen predvsem »drugemu premisleku« oziroma drugemu mnenju pri oblikovanju politik oziroma zakonodajnem postopku.

Člani kanadskega in slovenskega spodnjega doma parlamenta so izvoljeni na neposrednih volitvah na podlagi splošne in enake volilne pravice, ker le tako delujejo kot predstavniki vseh državljanov. Z volitvami podelijo volivci svojim predstavnikom mandat, da v njihovem imenu odločajo o najpomembnejših družbenih vprašanjih. Volitve vzpostavljajo legitimnost parlamenta. V kanadskem in slovenskem političnem sistemu, tako kot v sodobnih demokratičnih političnih sistemih, imajo volilno pravico vsi državljani, razen mladoletnih in opravično nesposobnih. Vsak volivec ima na volitvah v predstavniško telo samo en glas, ki ima enako težo, kot glasovi drugih volilnih upravičencev. Volitve so svobodne, kar pomeni, da imajo volivci možnost svobodno izbirati med različnimi kandidati oziroma političnimi strankami. Pogoj za svobodno izbiro je tajnost glasovanja, kar preprečuje klicanje na

odgovornost in izvajanje pritiska na volivce. Sestava parlamenta mora odražati rezultat volitev. Glasovi volivcev se pretvarjajo v mandate poslancev na podlagi različnih meril. V Kanadi uporabljajo večinski sistem delitve mandatov, kar pomeni, da je v posamezni volilni enoti izvoljen kandidat, ki je prejel največ ali celo večino glasov. Pri nas uporabljamo proporcionalni sistem, ki temelji na načelu, da morajo dodeljeni mandati ustrezati dobljenim glasovom na volitvah. Delež mandatov v parlamentu, ki jih dobi posamezna politična stranka, mora biti sorazmeren deležu glasov, ki jih je dobila na volitvah (Grad in drugi 1996: 255–263).

Poleg števila poslancev je število domov najpomembnejši element strukture parlamenta. Kanadski in slovenski parlament sta dvodomna, sestavljena iz spodnjega oziroma prvega doma in zgornjega oziroma drugega doma. Slednji je glede na število predstavnikov v obeh državah manjši. Člani drugega doma so voljeni na drugačen način kot člani prvega doma. Slovenski državni svet je funkcionalno in interesno predstavniško telo, izvoljeno na posrednih volitvah prek lokalnih in regionalnih ter drugih predstavniških teles, medtem ko so člani kanadskega senata enostavno imenovani in svojo funkcijo opravljajo do 75. leta starosti. V Kanadi so senatorji formalno predstavniki provinc, vendar jih dejansko na njihov položaj imenuje zvezna vlada oziroma predsednik vlade, tako da je koncept teritorialnega predstavništva bolj šibak.

5.3 Sistem izvajanja oblasti in ureditev odnosov med različnimi vejami oblasti

Slovenski šef države je predsednik države, ki opravlja zgolj ceremonialno funkcijo, dejanski šef države je v Sloveniji predsednik vlade. Britanska kraljica, ki jo v Kanadi zastopa generalni guverner, je prav tako formalni šef države, vendar je dejanski šef države podobno kot v Sloveniji predsednik kanadske vlade. Predsednik vlade in ostali člani vladnega kabineta morajo po običaju biti tudi člani parlamenta. V Sloveniji temu ni tako, ker lahko minister postane tudi katerikoli strokovnjak na določenem področju, ki ni član parlamenta. Kanadska zakonodaja tudi ne zahteva, da je minister član parlamenta, vendar je tak običaj in novo postavljeni minister, ki ne zaseda parlamentarnega sedeža, mora v najkrajšem času po svojem imenovanju na ministrsko mesto najti sedež v spodnjem ali zgornjem delu predstavniškega telesa (Forsey 2005: 26).

Državni voditelji imajo različna imena, naloge in moč. Nekatere imenujejo predsedniki, predsedniki vlad, kanclerji, druge vodje, lahko pa bi našli tudi še nekaj kraljev in cesarjev. Imajo skupno lastnost, da so lahko zelo, lahko pa tudi manj pomembni pri oblikovanju javnih politik. Dejanski državni voditelji imajo pooblastila in moč za izvajanje zakonov in politik. Če jih nimajo, so le simbolični in ceremonialni državni voditelji¹³.

V predsedniških sistemih so ceremonialne in dejanske vloge združene v eni osebi – predsedniku. V parlamentarnih sistemih gre praviloma za dve ločeni vlogi. Predsednik države je običajno simbol, predsednik vlade pa ima vse niti odločanja v svojih rokah. »V parlamentarnih republikah, kot je Slovenija, imajo predsedniki države podobne naloge kot kralji in kraljice v parlamentarnih monarhijah« (Ferfila 2000: 66).

Politični sistemi se med seboj razlikujejo glede organizacije oblasti v državi, v okviru katere je določen položaj institucij, ki izvajajo temeljne funkcije državne oblasti in njihova medsebojna razmerja. Različna organizacija oblasti v posameznih državah je posledica različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja držav. Položaj predsednika države, njegove pristojnosti in razmerja do zakonodajnih in izvršilnih organov, je temeljno merilo klasifikacije političnih sistemov na parlamentarne, predsedniške in polpredsedniške sisteme.

Za parlamentarni sistem je neposredna izvolitev predsednika republike redka značilnost. Praviloma in najpogosteje se ga v parlamentarnih demokracijah izvoli v parlamentu, kar uvršča slovenski politični sistem z neposrednimi volitvami predsednika države med predsedniške sisteme. Pri nas se predsednika države voli na splošnih, neposrednih in tajnih volitvah za mandatno dobo petih let, izvoljen pa je lahko največ dvakrat zapored.

Predsednik Republike Slovenije ima pristojnosti na zakonodajnem in izvršilnem področju, razpolaga pa tudi z izrednimi pristojnostmi. Med klasične funkcije, ki jih opravlja kot predstavnik države sodi funkcija vrhovnega poveljnika obrambnih sil (102. člen Ustave). Predstavlja državo doma in v drugih državah ter v meddržavnih organizacijah. Imenuje in odpoklicuje veleposlanike republike, sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov. Odloča tudi o pomilostitvah ter podeljuje odlikovanja in častne naslove (107.

¹³ Med posamične simbolične in ceremonialne državne voditelje lahko uvrstimo slovenskega predsednika, med kolektivne pa britansko kraljevo družino (Almond in Powell 1996: 116).

člen Ustave). Kot vrhovni poveljnik obrambnih sil ima na predlog ministra in predhodnem soglasju vlade pravico poviševati generale in admirale ter biti seznanjen s stanjem bojne pripravljenosti vojske (Grad in drugi 1999).

Med zakonodajne funkcije predsednika republike sodi pravica in dolžnost, da na zahtevo državnega zbora ali na lastno pobudo izreče svoje mnenje o posameznem zakonskem vprašanju. V osmih dneh od sprejema zakona ima pravico in dolžnost razglasiti zakon. Posredno tudi vpliva na ratifikacije mednarodnih pogodb, saj lahko predlaga ustavnemu sodišču, da se izreče o skladnosti mednarodne pogodbe z ustavo. Pristojen je razpisati volitve v državni zbor ter sklicati prvo sejo na novo izvoljenega državnega zbora. Izjemoma lahko razpusti državni zbor v naslednjih treh primerih:

- če državni zbor po večkratnih poskusih ne more izvoliti predsednika vlade,
- če državni zbor po nezaupnici vlade ne uspe izvoliti novega predsednika vlade,
- če dotedanjemu predsedniku vlade pri ponovljenem glasovanju ne izglasuje zaupnice;

Predsednik republike ima tudi pravico v izvolitev predlagati državnemu zboru sodnike ustavnega sodišča, pet članov sodnega sveta ter varuha človekovih pravic. V imenovanje ima pravico predlagati še devet članov računskega sodišča, šest članov Sveta Banke Slovenije in njenega guvernerja (ibid. 1999).

Na izvršilnem področju so pristojnosti predsednika vlade bolj omejene. Ker ima omejena izvršilna pooblastila, nima pomembnejših možnosti vplivanja in poseganja v izvršilno vejo oblasti. V parlamentarnih sistemih sodijo med pomembnejše izvršilne pristojnosti predsednika republike njegova pooblastila v zvezi z imenovanjem mandatarja za predsednika vlade in ministrov ter nekaterih najvišjih državnih funkcionarjev. Teh pristojnosti naš predsednik republike nima, ker ima samo predlagalno pravico, torej predlagati kandidata za predsednika vlade državnemu zboru. Te pravice ne more izvrševati samostojno, ampak se mora prej posvetovati z vodji poslanskih skupin, ker lahko kandidata za predsednika vlade predloži vsaka poslanska skupina ali najmanj deset poslancev (ibid. 1999).

Med izredne pristojnosti predsednika republike se šteje pravica, da tedaj, ko se državni zbor zaradi izrednega stanja ali vojne ne more sestati, odloča o razglasitvi vojnega ali izrednega stanja, nujnih ukrepov in njihovi odpravi ter uporabi obrambnih sil. V takih razmerah lahko izdaja uredbe z zakonsko močjo, ki se nanašajo na obrambo države in človekove pravice ter

temeljne svoboščine. Te uredbe mora predložiti državnemu zboru takoj, ko se ta lahko sestane (ibid. 1999).

Izvršno oblast Kanade in nad Kanado po Ustavnem zakonu iz leta 1867 izvaja britanska kraljica, ki deluje prek generalnega guvernerja, katerega tudi imenuje na predlog predsednika vlade. Njegov mandat praviloma traja pet let, lahko pa svojo funkcijo podaljša za približno eno leto.

V različnih političnih sistemih ima vsaka institucija različno vlogo pri oblikovanju politik. Skoraj vsi sodobni politični sistemi imajo parlamente, ki se ponekod imenujejo senat, diet, hiša, soba, glavne javne politike pa morajo dobiti njihovo potrditev. Praviloma so izvoljeni na podlagi splošne volilne pravice in tako vsaj formalno odgovorni državljanom. »Danes ima taka telesa že več kot 80 odstotkov od 185 neodvisnih držav članic OZN« (Almond in Powell 1996: 113).

Parlamenti večinoma niso več glavni igralci v politiki. Le redko res nadzirajo zakonodajni proces, vladne finance, obnašanje ministrov. Vlade praviloma padejo zaradi izida volitev, ne pa zaradi parlamentarnih razprav in odločitev. Tudi institut strankarske discipline, ki obvezuje parlamentarce, da glasujejo tako, kot je sklenila stranka, ni povečal pomena in ugleda parlamenta (Ferfila 2000: 62).

Zgodovinski in teritorialni razvoj različno vpliva na politične sisteme. Kanada je nastala z združitvijo dveh provinc, da bi postala močnejša politična entiteta in si s tem pridobila večji vpliv na svoje odločitve proti Angliji. Ta proces je trajal več kot sto let. Kanado sedaj sestavlja 10 provinc in trije teritoriji, ki so popolnoma neodvisni od britanskega parlamenta šele od leta 1982. Britanska kraljica pa je še vedno formalni šef Kanade. Teritorialno se je Kanada oblikovala najprej z raziskovanjem, nato pa z združevanjem, vmes pa je morala premagati angleško-francoski spor, kasneje pa še vse oblike odvisnosti od Anglije. Britanski vpliv je še vedno izrazit, predvsem v političnem sistemu. Skupek nepisane in pisane ustave in ostalih dokumentov ter britanska kraljica so le nekateri vplivi z Otoka. Predvsem so zanimivi običaji in tradicije, ki narekujejo kanadski kraljici, kanadskemu generalnemu guvernerju in kanadskemu predsedniku vlade kako naj delujejo. Vsekakor to niso pravno-formalni akti, a vendar te procedure, ki nikjer niso natančno napisane in formalno sprejete, odlično funkcionirajo.

Slovenija oziroma slovenski narod ima mogoče še bolj zanimivo zgodovino, a je tema preširoka in zato primerna za drugo nalogo. Teritorialno in politično je nastala z razpadom nekega drugega političnega sistema. Po hipotezi diplomskega dela *se politična sistema Kanade in Slovenije razlikujeta zaradi različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja*. Na podlagi primerjave teh dveh političnih sistemov lahko to hipotezo sprejmem, torej se kanadski in slovenski politični sistem razlikujeta zaradi različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja.

ZAKLJUČEK

Po institucionalni primerjalni analizi političnih sistemov Kanade in Slovenije smo ugotovili, da se parlamentarna demokracija izvaja v ustavnih monarhijah in republikah. Državi smo preimerjali na podlagi izbranih kriterijev glavnih elementov formalizirane strukture političnih sistemov. Po sistemu teritorialne ureditve se Kanada in Slovenija razlikujeta, saj je prva zvezna, druga pa unitarna država.

Drug kriterij primerjave je bil sistem politične reprezentacije, kjer smo našli veliko razlik v sklopu pravil, ki regulirajo procese rekrutacije na pozicije političnega predstavništva, le-te pa posledično vplivajo na sestavo in strukturo oblasti. Državi se razlikujeta po načinu (ne)izbire kandidatov in tudi po volilnem sistemu. Slovenski predsednik države je neposredno izvoljen na splošnih, tajnih volitvah za mandatno dobo petih let, Kanada pa je ustavna monarhija na čelu z britansko kraljico, ki seveda ni voljena. Vse njene pristojnosti izvaja generalni guverner Kanade, ki ga kraljica imenuje na predlog kanadskega predsednika vlade za obdobje približno petih let.

Kanadski parlament sestavljajo kraljica, senat (zgornji dom parlamenta) in spodnji dom parlamenta, katerega člani so izvoljeni v 308-ih volilnih območjih po večinskem sistemu. Člani parlamenta so izvoljeni za največ pet let, vlada pa lahko razpiše nove volitve kadarkoli. Slovenski parlament sestavljata le državni zbor in državni svet. Državni zbor je spodnji, predstavniški dom parlamenta in šteje 90 članov, katerih mandatna doba traja štiri leta. Volitve potekajo v 88 volilnih okrajih, ki so združeni v osem volilnih enot, po proporcionalnem sistemu. Poslanca madžarske in italijanske narodne manjšine sta izvoljena po večinskem sistemu. Kanadski in slovenski parlament sta dvodomna, člani drugega doma (senata in državnega sveta) pa so izbrani na drugačen način kot člani spodnjih domov. Slovenski državni svet je izvoljen na posrednih volitvah prek lokalnih in regionalnih ter drugih predstavniških teles, člane kanadskega senata pa imenuje generalni guverner na predlog predsednika vlade. Mandatna doba državnega sveta je pet let, kanadski senatorji pa svojo funkcijo opravljajo do 75. leta starosti.

Kanada in Slovenija se torej izrazito razlikujeta po strukturi oblasti, vendar gre vsekakor za dva parlamentarna sistema. Slovenija, z neposredno izvoljenim predsednikom republike in od

njega ločenim predsednikom vlade, ima parlamentarni politični sistem z reprezentativno vlogo predsednika države, ker le-ta nima pomembnih izvršilnih pooblastil. Kanadski parlamentarni sistem je zelo podoben britanskemu westminstrskemu modelu, kar lahko pripišemo britanskemu vplivu na politični in teritorialni razvoj Kanade. Kanadska vlada ni odgovorna samo spodnjemu domu parlamenta kot slovenska, ampak tudi kraljici, kar je posledica strukture kanadskega parlamenta in seveda britanske tradicije.

Politična sistema se razlikujeta zaradi različnega zgodovinskega in teritorialnega razvoja. Zgodovinski razvoj vsakega političnega sistema so opredeljevali različni notranji in zunanji dejavniki, ki so po svoje vplivali na razvoj političnih sistemov. Kanadski in slovenski politični sistem sta se razvijala v različnih, težko primerljivih časovnih obdobjih in v različnih mednarodnih okoliščinah.

LITERATURA IN VIRI

1. Almond, Gabriel in Bingham Powell (1996): *Comparative politics today*. New York: Harper Collins College Publishers.
2. Curtis, Michael (1997): *Introduction to Comparative Government*. New York: Longman.
3. Dahl, Robert (1971): *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press.
4. Dahl, Robert (1989): *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
5. Easton, David (1965): *A framework for political analysis*. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice Hall.
6. *Enciklopedija svetovne geografije 1997*. Ljubljana: Pisanica.
7. Ferfila, Bogomil (1997): *Sodobni svet: regionalne študije in primerjalne politike*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Ferfila, Bogomil in Paul Phillips (1999): *Slovenia and Canada; A Comparative Approach*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Ferfila, Bogomil in Polonca Kovač (2000): *Javne politike in javna ekonomika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Ferfila, Bogomil (2001): *Države in svet*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Ferfila, Bogomil (2006): *Metodološki preseki primerjalnih politik in primerjalnih sistemov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Forsey, Eugene (2005): *How Canadians Govern Themselves*, 6th edition. Ottawa: Library of Parliament.

13. Franks, C.E.S. (1999): *Not Dead Yet, But Should It Be Resurrected? The Canadian Senate*. V Samuel C. Patterson in Anthony Mughan (ur.): *Senates: Bicameralism in Contemporary World*, 120–161. Columbus: Ohio State University Press.
14. Grad, Franci, Igor Kavčič, Ciril Ribičič in Ivan Kristan (1996): *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
15. Grad, Franci (2000): *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
16. Hague, Rod, Martin Harrop in Shaun Breslin (1998): *Comparative Governement and Politics: An Introduction*, 4th edition. Hampshire and London: Macmillan Press LTD.
17. Hague, Rod in Martin Harrop (2001): *Comparative Governement and Politics: An Introduction*, 5th edition. Hampshire and New York: Palgrave.
18. Huntington, Samuel (1993): *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman & London: University of Oklahoma Press.
19. Lijphart, Arend (1999): *Patterns of Democracy*. New Haven: Yale University Press.
20. Linz, Juan in Alfred Stepan (1996): *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Baltimore and London: John Hopkins University Press.
21. Lowndes, Vivien (2002): *Institutionalism*. V David Marsh in Gerry Stoker (ur.): *Theory and Methods in Political Science, Second Edition*, 90–108. Basingstoke: Palgrave.
22. Lukšič, Igor (1991): *Demokracija v pluralni družbi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
23. Lukšič, Igor (2001): *Politični sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

24. Magstadt, Thomas in Peter Schotten (1996): *Understanding Politics*. New York: St. Martin's Press.
25. Magstadt, Thomas (1998): *Nations and Governments*. New York: St. Martin's Press.
26. Sartori, Giovanni (1976): *Parties and party systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
27. Sartori, Giovanni (1994a): *Comparative constitutional engineering: An inquiry into structures, incentives and outcomes*. Basingstoke: Macmillan.
28. Sartori, Giovanni (1994b): *Neither presidentialism nor parliamentarism*. V J.J. Linz in Valenzuela (ur.): *The failure of presidential democracy, vol. I: Comparative perspectives*, 106–118. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
29. Siaroff, Alan (2003): Comparative presidencies: The inadequacy of the presidential, semi-presidential and parliamentary distinction. *European Journal of political research* 42, 287–312.
30. Tomšič, Matevž (2003): Dejavniki stabilizacije demokracije v državah vzhodne in srednje Evrope. *Družboslovne razprave* XIX(44), 35–56.
31. *Ustava Republike Slovenije 1991*. Ljubljana: Mladinska knjiga.